

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Навчально-науковий інститут фінансів, економіки, управління та права
Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування

Випускна робота бакалавра

**на тему «Розвиток страхового ринку України в умовах макроекономічної
нестабільності»**

Виконала: студентка 3-го курсу, групи дЗпЕФ

Спеціальності

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Пасікута Т.О.

Керівник: к.е.н., доцент Скриль В.В.

Рецензент: начальник відділу по роботі з
корпоративними клієнтами

ПОЛТАВСЬКОЇ ДИРЕКЦІЇ

ПРАТ СК «АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ»

Лещенко Т.Д.

Засвідчую, що в цій роботі немає запозичень із
праць інших авторів без відповідних посилань

Пасікута Т.О.

Підтверджую достовірність даних, використаних
у роботі

Пасікута Т.О.

Полтава, 2025 року

АНОТАЦІЯ

Пасікута Т.О. «Розвиток страхового ринку України в умовах макроекономічної нестабільності». Рукопис. Випускна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» – Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Полтава, 2025.

Робота містить 78 сторінок, 13 таблиць, 10 рисунків, список літератури з 77 джерел.

Ключові слова: страховий ринок, страхування, макроекономічна нестабільність, фінансова стійкість, розвиток.

Мета роботи – дослідити особливості функціонування страхового ринку України в умовах макроекономічної нестабільності, проаналізувати вплив основних макроекономічних чинників на його розвиток та обґрунтувати напрями його стабілізації та подальшого зростання.

Об'єктом дослідження є страховий ринок України в умовах економічної нестабільності.

Предметом дослідження є економічні відносини, що виникають у процесі функціонування та розвитку страхового ринку під впливом макроекономічних чинників.

У випускній роботі розглянуто комплекс питань, пов'язаних із дослідженням сутності, структури та функцій страхового ринку в економічній системі; аналізом впливу макроекономічної нестабільності на страховий сектор; дослідженням міжнародного досвіду розвитку страхових ринків у кризових умовах; проведенням аналізу сучасного стану страхового ринку України; здійсненням регресійно-кореляційний аналіз взаємозв'язку між макроекономічними показниками та розвитком страхування; формуванням рекомендацій щодо зміцнення фінансової стійкості страховиків, підвищення рівня довіри споживачів та вдосконалення регуляторної політики; розробкою можливих сценаріїв розвитку страхового ринку України в посткризовий період.

ANNOTATION

Pasikuta T.O. "Development of the Ukrainian insurance market in the context of macroeconomic instability". Manuscript. Graduation thesis for the first (bachelor's) level of higher education in specialty 072 "Finance, Banking and Insurance" – National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic", Poltava, 2025.

The work contains 78 pages, 13 tables, 10 figures, bibliography from 77 sources.

Keywords: insurance market, insurance, macroeconomic instability, financial stability, development.

The purpose of the work – to investigate the peculiarities of the functioning of the insurance market of Ukraine under conditions of macroeconomic instability, to analyze the impact of key macroeconomic factors on its development, and to substantiate the directions of its stabilization and further growth.

The object of the research is the insurance market of Ukraine under conditions of economic instability.

The subject of the research is the economic relations arising in the process of functioning and development of the insurance market under the influence of macroeconomic factors.

The thesis addresses a range of issues related to the study of the essence, structure, and functions of the insurance market within the economic system; the analysis of the impact of macroeconomic instability on the insurance sector; the examination of international experiences in the development of insurance markets under crisis conditions; the analysis of the current state of the Ukrainian insurance market; conducting regression and correlation analysis of the relationship between macroeconomic indicators and the development of insurance; formulating recommendations for strengthening the financial stability of insurers, increasing consumer trust, and improving regulatory policies; and developing possible scenarios for the development of the Ukrainian insurance market in the post-crisis period.

ВСТУП

Сучасний страховий ринок України перебуває в умовах трансформації, спричиненої як внутрішніми структурними змінами, так і зовнішніми шоками, зокрема тривалим періодом макроекономічної нестабільності, спричиненої повномасштабною війною, глобальними кризами та інфляційними коливаннями. У таких умовах забезпечення ефективного функціонування страхового сектору набуває особливого значення, оскільки страхування виконує важливу соціально-економічну функцію: захист майнових інтересів населення і бізнесу, акумуляція капіталу та підтримка стабільності на фінансовому ринку.

В умовах високої невизначеності та ризиків зростає попит на якісні страхові продукти. Проте нестабільність макроекономічного середовища негативно впливає на платоспроможність споживачів, інвестиційний потенціал страховиків та загальний рівень довіри до фінансових інститутів. Тому особливої актуальності набуває дослідження ролі страхового ринку в системі національної економіки, аналіз його стійкості до макроекономічних коливань, а також визначення пріоритетних напрямів його розвитку в посткризовий період.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю адаптації вітчизняного страхового ринку до нових викликів, а також потребою у формуванні ефективної стратегії державного регулювання та підтримки страхового сектору в умовах макроекономічної нестабільності.

Мета дослідження – дослідити особливості функціонування страхового ринку України в умовах макроекономічної нестабільності, проаналізувати вплив основних макроекономічних чинників на його розвиток та обґрунтувати напрями його стабілізації та подальшого зростання.

Завдання дослідження:

- розкрити сутність, структуру та функції страхового ринку в економічній системі;

- проаналізувати вплив макроекономічної нестабільності на страховий сектор;
- дослідити міжнародний досвід розвитку страхових ринків у кризових умовах;
- провести аналіз сучасного стану страхового ринку України;
- здійснити регресійно-кореляційний аналіз взаємозв'язку між макроекономічними показниками та розвитком страхування;
- сформулювати рекомендації щодо зміцнення фінансової стійкості страховиків, підвищення рівня довіри споживачів та вдосконалення регуляторної політики;
- розробити можливі сценарії розвитку страхового ринку України в посткризовий період.

Об'єкт дослідження – страховий ринок України в умовах економічної нестабільності.

Предмет дослідження – економічні відносини, що виникають у процесі функціонування та розвитку страхового ринку під впливом макроекономічних чинників.

Методи дослідження: економіко-статистичний аналіз, системний підхід, порівняльний аналіз, кореляційно-регресійне моделювання, сценарне прогнозування, графічне моделювання.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання результатів дослідження для розробки стратегій державного регулювання, покращення діяльності страхових компаній, розробки нових страхових продуктів, адаптованих до кризових умов, а також підвищення довіри споживачів до страхування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ В УМОВАХ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

1.1 Сутність та роль страхового ринку в національній економіці

У сучасних умовах функціонування ринкової економіки, що базується на підприємницькій діяльності з використанням різних форм власності, а також за активної ролі держави у регулюванні економічних відносин, суб'єкти господарювання стикаються з підвищеним рівнем ризиків. Це створює зростаючу потребу у забезпеченні надійного захисту їх майнових прав та законодавчо закріплених інтересів. Захист від можливих втрат стає ключовим чинником для підтримки стабільного функціонування підприємств, збереження їх фінансової стійкості та сприяння сталому розвитку економіки загалом. Саме ці обставини спричинили виникнення та розвиток страхового ринку як ефективного інструменту управління ризиками [1].

Страховий ринок є комплексною, інтегрованою системою, що охоплює різні складові, які взаємодіють для забезпечення ефективного функціонування. Він базується на принципах незалежності суб'єктів ринкових відносин, їх рівноправного партнерства та налагоджених горизонтальних і вертикальних зв'язків. Це забезпечує гнучкість і динамізм у розвитку страхового ринку, сприяючи його адаптації до змін у зовнішньому середовищі.

Об'єктивна необхідність виникнення і розвитку страхового ринку зумовлена потребою суспільства у страхових послугах, що забезпечують фінансову безпеку та стабільність. Водночас важливу роль відіграє наявність страхових компаній, які здатні професійно оцінювати ризики, формувати відповідні страхові продукти та надавати якісні послуги, задовольняючи зростаючий попит на страхування [2].

Саме тому на початковому етапі варто розглянути дефініцію «страховий ринок». В економічній літературі науковці трактують поняття «страховий ринок»

по-різному. Однозначної думки щодо визначення цього поняття немає. В ньому міститься дві категорії: «ринок» та «страхування».

Категорію «ринок» розглядають як інститут, а також як механізм, який зводить покупців і продавців з метою купівлі чи продажу товарів, послуг та робіт, який через попит і пропозицію формує ціни на ринку [3].

Під ринком розуміють певну систему, де продавці і покупці можуть досягнути максимального результату та задовольнити свої інтереси [2].

В. Я. Олійник та І. І. Субачов під категорією «ринок» розуміють механізм, який дає можливість продавцям і покупцям визначати кількість товарів та послуг, встановлювати ціни на них, а це дозволяє суспільству досягти максимальних результатів [4, с. 12].

Категорію «страхування» розглядають як вид економічних відносин щодо страхового захисту майнових прав та інтересів юридичних та фізичних осіб, стабілізації економіки, інвестування в економіку тимчасово-вільних коштів, за рахунок страхового фонду та інших ресурсів страховика [3].

Страховий ринок у вузькому розумінні розглядається як:

- сфера фінансових відносин, де об'єктом купівлі-продажу виступає страховий продукт чи послуга, що формує пропозицію та попит;
- форма створення грошових відносин щодо виникнення та розподілу страхового фонду для забезпечення страхового захисту суспільства;
- об'єднання страхових компаній, які беруть активну участь у просуванні страхових продуктів та наданні страхових послуг [5, с. 44].

У широкому розумінні «страховий ринок» – це сукупна величина економічних відносин з купівлі-продажу страхового продукту чи послуги. Страховий ринок організовує тісний зв'язок між страховиками та страхувальниками, на ньому відбувається громадське визнання страхових продуктів чи послуг.

Страховий ринок у ринковій економіці є одним із найбільш значущих, тому що стосується багатьох сторін життя суспільства. Страховий ринок тісно

пов'язаний з усіма елементами відтворювального процесу і є необхідною ланкою економіки, яка працює на ринковій основі [6].

З точки зору методологічного аспекту страховий ринок постає як складна економічна система, що містить безліч структурних елементів. Сучасна економічна наука не дає єдиного, загальноприйнятого трактування поняттю «страховий ринок».

Тому вивченням його сутності слід сформулювати найбільш глибоке уявлення про нього. В. Д. Базилевич розглядає страховий ринок, як частину фінансового ринку, де об'єктом купівлі продажу виступає страховий захист, формується попит і пропозиція на нього [7, с. 6].

Одним із підходів Ю. В. Городніченко до трактування поняття страховий ринок є визначення його, як форми організації економічних відносин у сфері грошового обігу щодо створення та використання страхових фондів та інших фондів, а також ресурсів страховика шляхом купівлі-продажу страхових продуктів [8].

На думку О. Б. Пономарьової, страховий ринок являє собою динамічну, складну, багатофакторну, відповідним чином структуровану систему, яка реально функціонує, а отже, відбувається постійна взаємодія усіх складових страхового ринку, який можна розглядати як єдність внутрішньо організованої системи та зовнішнього стосовно до цієї системи [9].

Отже, страховий ринок – це форма економічних відносин, об'єктом яких є купівля-продаж страхового захисту, реалізація якого забезпечується на основі механізму перерозподілу фінансових ресурсів страховиків і страховиків у межах фінансового ринку.

В сучасній науковій літературі поняття страхового ринку має різні визначення, які залежать від підходу вчених до його дослідження (табл. 1.1).

Проаналізувавши праці українських і закордонних вчених щодо трактування поняття «страховий ринок» з'ясовано, що основні поняття можна згрупувати наступним чином (рис. 1.1).

Таблиця 1.1

Підходи до тлумачення поняття «страховий ринок»

Автор	Сутність трактування
Ю. Городніченко [8]	Сфера економічних відносин, у процесі яких формуються попит і пропозиція на страхові послуги та здійснюється акт їх купівлі-продажу.
Н. Фесенко [10]	Економічні відносини в межах певної території, в процесі яких формуються попит, пропозиція та ціна на страхові продукти, укладаються договори страхування та виконуються зобов'язання згідно з ними.
В. Базилевич [7]	Частина фінансового ринку, де об'єктом купівлі-продажу виступає страховий захист, формуються попит і пропозиція на нього.
О. Гаманкова [11]	Є складовою як фінансового ринку (ринку грошей і ринку капіталів, оскільки на цих ринках страхові компанії розміщують свої капітали, використовуючи певні фінансові інструменти), так і ринку фінансових послуг, оскільки страхові компанії як фінансові посередники залучають кошти страхувальників, продаючи страхові послуги.
О. Золотарьова [12]	Сукупність фінансово-економічних відносин, завдяки яким перерозподіляється частина національного доходу та сукупного суспільного продукту шляхом особливого методу утворення страхового фонду грошових ресурсів.
І. Сидорчук [13]	Форма організації грошових відносин з формування та розподілу страхового фонду для забезпечення страхового захисту суспільства.
О. Козьменко [14]	Сукупність інститутів і механізмів зі створення, купівлі-продажу та споживання страхових послуг.

Рис. 1.1. Індикативні точки поняття «страховий ринок»

Функціонування страхового ринку здійснюється за такими принципами:

- конкуренція страхових організацій з надання страхових послуг, залучення страхувальників і мобілізації грошових коштів у страхові фонди;
- свобода вибору для страхувальників умов надання страхових послуг, форм і об'єктів страхового захисту;
- надійність і гарантія страхового захисту [15].

Кожна страхова послуга співвідноситься з об'єктом страхування, визначає причини страхування, його вартість, ціну, умови грошових платежів у передбаченні тих обставин, за яких останній страхується. Свідченням укладення угоди щодо страхової послуги є документ, що має назву страхового полісу. Поліс підтверджує факт укладеного договору страхування, який завжди предметний, адресований учасникам страхування, містить основні кількісні параметри правочину та є юридичним документом [16].

Первинною ланкою страхового ринку є страхова компанія. Це історично визначена загальна форма функціонування страхового фонду. страхова компанія функціонує в економічній системі як самостійний господарюючий суб'єкт. Страховий ринок передбачає самостійність суб'єктів ринкових відносин, їхнє рівноправне партнерство з приводу купівлі-продажу страхової послуги.

Товар, що пропонується на страховому ринку – страхова послуга. страхова послуга може бути надана на основі договору (в добровільному страхуванні) або на основі закону (в обов'язковому страхуванні). Якщо надання послуг потрібне з позицій громадських інтересів, страхувальник примушується до придбання страхової послуги. У добровільному страхуванні застосовується інший підхід. Страховик прагне обмежити підвищені ризики. Так, у закордонному страхуванні може бути відмовлено у прийомі на страхування власнику автомашини, якщо він помічений у порушеннях правил дорожнього руху, або власнику нерухомості, якщо він відмовився виконувати вимоги спеціаліста страхової компанії щодо забезпечення додаткової протипожежної безпеки [17].

Основними ознаками страхування є такі:

– воно має імовірнісний характер. Заздалегідь не відомо, коли настане подія, якою буде її сила впливу і кого зі страхувальників вона торкнеться;

– страхові виплати мають цільовий характер. Страхові виплати відбуваються лише за настання заздалегідь обумовлених умов, тих чи інших подій;

– страхування характеризується поверненням коштів. Відмінність від кредитних відносин у цьому, що кошти страхового фонду призначені для виплати сукупності страхувальників, а не кожному окремо;

– як і будь-яка економічна категорія, страхування виражає свою сутність через функції, аналогічні функцій фінансів: контрольну та розподільчу. Однак за своїм конкретним змістом функції страхування мають специфічні особливості.

Функціонування страхового ринку базується на ряді ключових принципів, які забезпечують його ефективність і стійкість.

1. Демонізація страхового бізнесу. Цей принцип передбачає усунення монополії на ринку страхових послуг, створення умов для входу нових гравців та розвитку конкурентного середовища.

2. Конкуренція серед страхових організацій. Ринок функціонує за умов змагальності між страховими компаніями, які пропонують широкий спектр послуг і прагнуть залучити страхувальників шляхом покращення якості своїх продуктів та умов обслуговування.

3. Свобода вибору для страхувальників. Споживачі страхових послуг мають право самостійно обирати умови страхування, види страхового покриття, а також конкретні об'єкти страхування, що дозволяє їм адаптувати страхові послуги до своїх потреб.

4. Гарантія та надійність страхового захисту. Одним із фундаментальних принципів є забезпечення стабільності та виконання страхових зобов'язань. Це створює довіру серед страхувальників і сприяє підвищенню попиту на страхові послуги [18].

Структура страхового ринку може бути охарактеризована з трьох основних позицій: інституційної, територіальної та галузевої.

Інституційна структура визначається за формою власності та передбачає існування різних типів страхових організацій. Вона охоплює приватні, державні та комбіновані форми власності, які відрізняються за джерелами фінансування, управлінням та цілями діяльності (рис. 1.2).

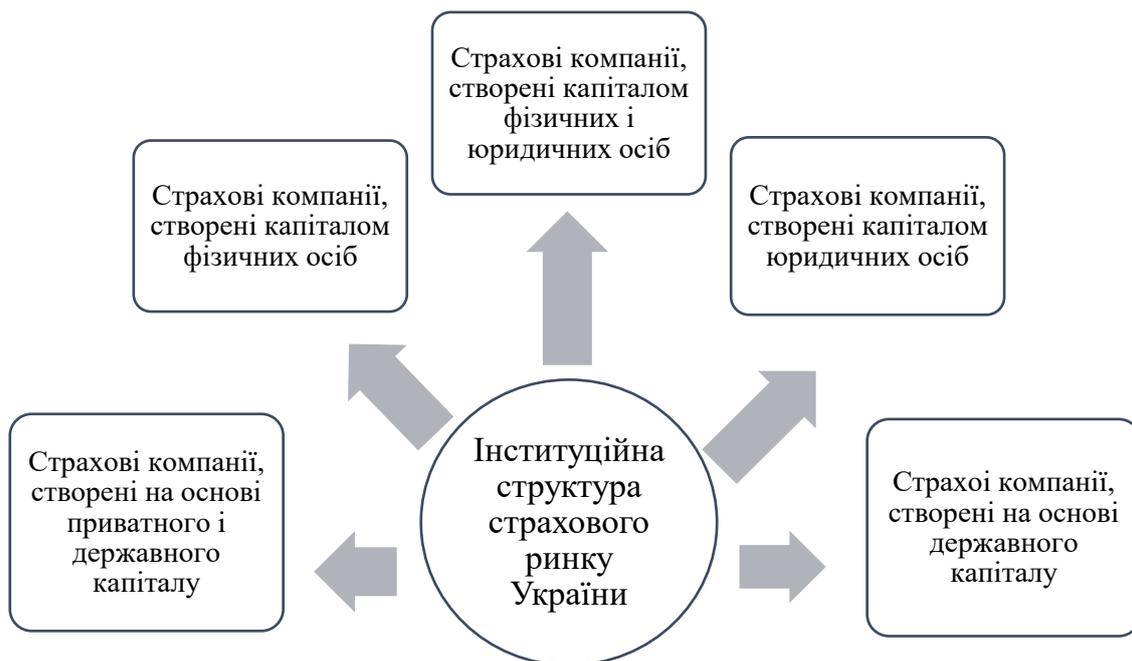

Рис. 1.2. Інституційна структура страхового ринку України

Серед суб'єктів страхового ринку виділяють акціонерні товариства, які формують капітал шляхом продажу акцій, корпоративні страхові компанії, засновані на внесках учасників, взаємні страхові організації, що забезпечують страхування між своїми членами, та державні страхові установи, що виконують спеціальні функції, зокрема страхування соціально значущих ризиків.

У територіальному вимірі, в залежності від масштабу діяльності, розрізняють: місцеві (регіональні), національні (внутрішні) та міжнародні (зовнішні) страхові ринки, які відрізняються за обсягом охоплення території та характером наданих послуг (рис 1.3).

Місцевий страховий ринок орієнтований на задоволення потреб у страхуванні, характерних для конкретного регіону, враховуючи його економічні, соціальні та культурні особливості. Національні страхові ринки виходять за межі окремих регіонів і покривають інтереси на рівні всієї країни, охоплюючи як місцеві, так і загальнонаціональні потреби в страхових послугах. Міжнародні або світові страхові ринки задовольняють попит на страхування в глобальних масштабах, враховуючи міжнародні економічні зв'язки та транснаціональну діяльність компаній і організацій.

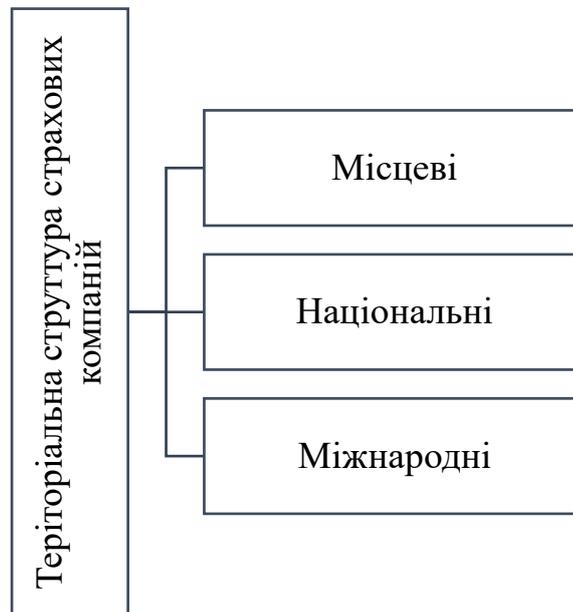

Рис. 1.3. Територіальна структура страхових ринків

Згідно з галузевою ознакою, страховий ринок можна поділити на два основні сегменти: ринок страхування життя, який включає всі види страхування, пов'язані з ризиками, що впливають на життя і здоров'я людини, а також забезпечення соціального захисту, пенсійне страхування та інші види. І ринок загальних (ризикових) видів страхування, що охоплює страхування майна, особисте страхування від нещасних випадків, а також страхування відповідальності перед третіми особами, що може включати як юридичну, так і фінансову відповідальність за шкоду (рис 1.4) [19].

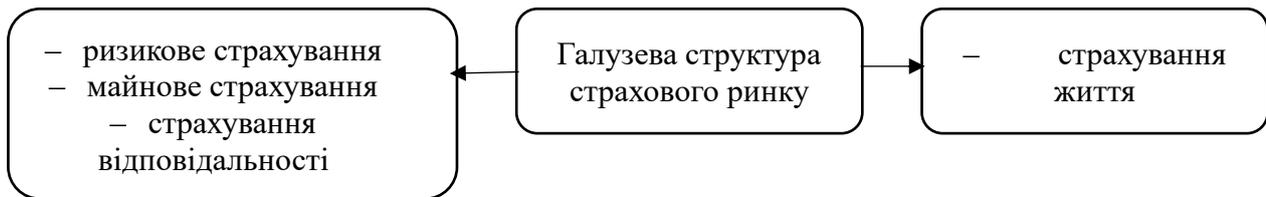

Рис. 1.4. Галузева структура страхового ринку України

Об'єктом страхового ринку є страхові продукти, що представляють собою конкретні види страхових послуг, які страхова компанія надає клієнту відповідно до умов укладеного договору страхування. Ці продукти можуть включати різноманітні види покриття, що забезпечують захист від різноманітних ризиків. Формування ціни на страхові продукти базується на конкуренції на ринку та визначається через страховий тариф, який відображає рівень ризику, обсяг покриття і витрати страховика. Купівля та продаж цих послуг відбувається через укладення договору страхування, що підтверджується документами, такими як страховий сертифікат або страховий поліс.

Суб'єктами страхового ринку є страховики, які надають страхові послуги, страхувальники, які придбавають ці послуги для захисту своїх інтересів, а також страхові посередники, які виступають в ролі посередників між страховими компаніями та клієнтами, сприяючи укладанню договорів. Усі ці учасники є незалежними в прийнятті своїх рішень, але між ними встановлюється рівноправне партнерство. Водночас між суб'єктами страхового ринку існує розвинута система горизонтальних і вертикальних зв'язків, що забезпечує ефективну взаємодію та співпрацю між учасниками, сприяючи розвитку ринку в цілому [20].

В Україні близько 90% страхових компаній функціонують у формі акціонерних товариств, що є найпоширенішою організаційно-правовою формою у страховій сфері. З них приблизно 20% складають публічні акціонерні товариства (ПАТ), акції яких можуть вільно обертатися на фондовому ринку, і 70% – приватні акціонерні товариства (ПрАТ), що відрізняються обмеженим колом акціонерів і більш закритим характером діяльності.

Ще 9% страхових компаній обирають форму товариств з додатковою відповідальністю, де учасники несуть відповідальність за зобов'язаннями компанії в межах їхніх внесків і додатково в певному кратному розмірі.

Лише 1% ринку займають страхові компанії, організовані у формі повних товариств, учасники яких несуть необмежену відповідальність за зобов'язаннями товариства всім своїм майном. Водночас на українському ринку діють лише три компанії у формі командитних товариств, де відповідальність розподіляється між учасниками залежно від їхнього статусу – повних чи вкладників.

На страховому ринку України домінують акціонерні товариства закритого типу. Це обумовлено низкою факторів, зокрема невисокими вимогами до мінімального розміру статутного капіталу страховиків, відсутністю розвиненого ринку цінних паперів, а також відносно спрощеною процедурою реєстрації та функціонування таких компаній.

Крім акціонерних товариств, в Україні також діють інші форми організації страхових компаній, серед яких товариства з додатковою відповідальністю, командитні товариства та товариства з повною відповідальністю. Кожна з цих форм має свої особливості управління та розподілу ризиків, що дозволяє обирати оптимальну модель для різних типів страхових бізнесів.

Таким чином, страховий ринок України є досить різноманітним, що дозволяє забезпечувати широкий спектр страхових послуг і задовольняти потреби різних категорій клієнтів.

Також варто зазначити, що страховий ринок виконує низку економічних функцій, які значно впливають на макроекономічне середовище країни. Одна з основних функцій – ризикова, полягає в передачі частини фінансових ризиків страховикам. Це дозволяє підприємствам і домогосподарствам знижувати економічну невизначеність та забезпечує фінансову стабільність, зменшуючи ймовірність великих фінансових втрат при настанні страхових подій. Важливе значення має заощаджувальна функція, що здійснюється через довгострокові страхові продукти, які накопичують фінансові ресурси для подальших виплат. Ці

кошти можуть бути використані для інвестування в національну економіку, сприяючи її розвитку.

Накопичувальна функція страхового ринку допомагає створювати резерви для покриття можливих збитків, що виникають через непередбачені обставини. Страхові компанії, маючи достатній капітал, можуть використовувати ці ресурси для інвестицій, що стимулює розвиток бізнесу та інфраструктури. Компенсаційна функція важлива для відшкодування збитків при настанні страхових випадків, що допомагає зберігати фінансову стабільність бізнесів і домогосподарств навіть у кризових умовах [22].

Превентивна функція страховиків сприяє зменшенню кількості страхових випадків через запобіжні заходи, що сприяє економії ресурсів як на рівні бізнесу, так і на рівні держави. Інвестиційна функція є ключовою для розвитку фінансових ринків, адже страхові компанії виступають великими інвесторами, вливши кошти в різні підприємницькі проекти, що сприяє економічному зростанню. Страховий ринок також виконує стабілізуючу функцію, підтримуючи економічну рівновагу та знижуючи негативні наслідки економічних криз.

Бюджетозаміщувальна функція дозволяє зменшити витрати державного бюджету, адже страховий ринок бере на себе частину витрат, які могли б бути покриті за рахунок державних коштів. Розподільча функція страхового ринку забезпечує перерозподіл фінансових ресурсів серед учасників ринку, знижуючи нерівність і підвищуючи рівень економічної стабільності. Контролююча функція сприяє забезпеченню прозорості фінансових операцій, що запобігає зловживанням і підтримує довіру до страхових компаній, створюючи стабільне середовище для економічних операцій.

Консалтингова функція страховиків допомагає клієнтам вибрати найбільш вигідні умови страхування, що підвищує ефективність і дохідність страхових операцій. Нарешті, організаційна функція страховиків забезпечує ефективну взаємодію між страховими компаніями та їх клієнтами, що сприяє розвитку страхового ринку та підтримує економічну стабільність країни. Соціальна функція страхового ринку сприяє зниженню соціальних ризиків, забезпечуючи

додаткову фінансову захист для громадян і допомагаючи зменшити соціальні нерівності.

Ринок виступає як контрольний орган у сфері фінансових операцій, забезпечуючи виконання норм і стандартів при проведенні страхових операцій. Контролююча функція важлива для захисту інтересів споживачів, підтримки конкурентоспроможності страхових компаній та запобігання фінансовим зловживанням. Вона сприяє створенню прозорого середовища для функціонування страхових ринків, що забезпечує стійкість фінансової системи в країні.

Суть організаційної функції є налагодження ефективної взаємодії між страховиками та споживачами. Від того, наскільки ефективно працює цей механізм, залежить розвиток всього страхового ринку та його здатність забезпечувати стабільність економічного середовища. Взаємодія між державними органами та приватними страховими компаніями забезпечує виконання зобов'язань на національному рівні [21].

1.2. Макроекономічна нестабільність та її вплив на страховий ринок

Страховий ринок є невід'ємною складовою фінансової системи країни, його розвиток тісно пов'язаний із динамікою макроекономічних процесів. Макроекономічні фактори визначають рівень попиту на страхові послуги, їх доступність для споживачів, а також стабільність страхових компаній. Далі розглянемо основні фактори, що впливають на функціонування та розвиток страхового ринку:

1. Валовий внутрішній продукт (ВВП). Один із найважливіших показників економічного розвитку – валовий внутрішній продукт. Зростання ВВП стимулює збільшення доходів населення та підприємств, що підвищує купівельну спроможність і попит на страхові продукти. Наприклад, у розвинених країнах страхування життя та здоров'я зростає паралельно з економічним підйомом, що підтверджують дослідження Світового банку. Натомість зниження ВВП, що

часто супроводжується економічною кризою або рецесією, призводить до зменшення попиту на страхові послуги. У цей період спостерігається тенденція до зниження страхових премій, оскільки люди і підприємства прагнуть скоротити свої витрати. В умовах економічного спаду страхові компанії стикаються зі скороченням доходів, що може призвести до зниження їхньої ліквідності та фінансової стійкості [8].

2. Інфляція є одним із ключових макроекономічних факторів, що впливають на страхову діяльність. Високий рівень інфляції безпосередньо впливає на вартість страхових послуг, оскільки страховики змушені коригувати свої тарифи, щоб компенсувати зростання витрат на ведення бізнесу. Це може призвести до того, що страхові продукти стають менш доступними для споживачів, особливо для середнього та низького класу, чий дохід не може швидко зрости на тлі високої інфляції.

Зростання рівня інфляції також впливає на реальну купівельну спроможність населення. В умовах високої інфляції, коли ціни на товари та послуги зростають швидше, ніж доходи, люди стають менш здатними витратити гроші на непершочергові витрати, зокрема на страхування. Це особливо важливо для добровільних видів страхування, таких як страхування життя, медичне страхування або страхування майна. Крім того, високий рівень інфляції негативно позначається на доходах страхових компаній, оскільки зростає вартість їхніх фінансових резервів і послуг [9].

3. Валютний курс має важливий вплив на страховий ринок, особливо в країнах, де є значна частина міжнародних фінансових операцій. Для України, зокрема, значні коливання курсу національної валюти, гривні, мають серйозні наслідки для страхового ринку, адже багато страхових компаній здійснюють перестраховання за кордоном і зобов'язані оплачувати перестраховальні премії в іноземних валютах. Знецінення національної валюти підвищує витрати на ці операції, що може знизити прибутковість компаній і змусити їх підвищувати тарифи на страхові продукти.

Крім того, зміна валютного курсу впливає на інвестиційну діяльність страхових компаній, оскільки значна частина їхніх активів може бути номінована в іноземній валюті. Нестабільність валютного ринку підвищує ризики курсових втрат, що може істотно вплинути на стабільність і ліквідність компаній. Така ситуація змушує страхові компанії вживати додаткових заходів для мінімізації валютних ризиків, зокрема шляхом диверсифікації своїх інвестицій в різні валюти та активи.

4. Податкове навантаження. Податкове навантаження визначає частину доходів, яка залишається у розпорядженні страхової компанії для подальших інвестицій чи розвитку. Високі податки можуть обмежити здатність компаній інвестувати в нові продукти або розширювати бізнес, оскільки значна частина їхнього прибутку йде на сплату податків. Це може знижувати ліквідність компанії і обмежувати її фінансові можливості.

У разі високих податків страховики змушені підвищувати ціни на страхові продукти, аби покрити додаткові витрати, що може зробити страхові послуги менш доступними для споживачів. Зниження податкового навантаження, навпаки, дозволяє страховим компаніям зберігати більшу частину своїх доходів, сприяючи збільшенню обсягів операцій і залученню інвестицій.

5. Доступність кредитних ресурсів має значний вплив на діяльність страхових компаній. Банківський сектор і рівень кредитних ставок визначають, наскільки легко страховики можуть залучати кошти для розвитку бізнесу, запуску нових продуктів та підтримки ліквідності. Кредитування на вигідних умовах дозволяє збільшувати інвестиційну активність, сприяючи розширенню страхової діяльності.

Низькі ставки за кредитами особливо вигідні для страхових компаній, що працюють у сегменті страхування життя, медичного страхування або пенсійних програм. Завдяки дешевшим кредитам компанії можуть знизити витрати на залучення коштів, що дозволяє знижувати вартість страхових продуктів та підвищувати їхню доступність для населення.

Макроекономічні фактори суттєво впливають на функціонування страхового ринку, визначаючи попит на страхові продукти та стабільність компаній. Такі фактори, як рівень ВВП, інфляція, валютний курс, податкове навантаження та доступність кредитів, відіграють ключову роль у формуванні фінансових умов для страхових компаній. Окрім цього, варто враховувати й інші макроекономічні аспекти, зокрема рівень зайнятості, динаміку середньої заробітної плати та зовнішньоекономічну ситуацію, що також можуть мати суттєвий вплив на розвиток страхового ринку [24].

Страховий ринок України є важливим елементом фінансової системи країни, що сприяє стабільності та розвитку економіки через виконання ряду ключових функцій, таких як ризикова, заощаджувальна, накопичувальна та інвестиційна. Він складається з різних сегментів, включаючи ринок страхування життя та загальних видів страхування, що дає змогу забезпечити широкий спектр послуг для фізичних осіб і підприємств. Структурно страховий ринок має інституційну, територіальну та галузеву складові, що дозволяє ефективно адаптуватися до змін економічних умов.

Основними макроекономічними факторами, що впливають на розвиток цього ринку, є валовий внутрішній продукт, інфляція та валютний курс. Зростання ВВП стимулює попит на страхові послуги, тоді як інфляція і коливання валютного курсу можуть негативно впливати на доступність та фінансову стабільність як для споживачів, так і для страхових компаній.

Також варто зазначити, що макроекономічні показники суттєво впливають, а значить є основними учасниками формування попиту та пропозиції на страховому ринку, котрі формуються під впливом багатьох змінних, які можуть як стимулювати розвиток страхових послуг, так і гальмувати його. У таблиці 1.2. наведено основні макроекономічні фактори та механізми їхнього впливу на страховий ринок України [28].

Також на рисунку 1.5. зображено механізм впливу макроекономічних факторів на попит та пропозицію на страховому ринку.

Таблиця 1.2

Основні макроекономічні фактори та механізми їхнього впливу на
страховий ринок України

Макроекономічний фактор	Вплив на попит	Вплив на пропозицію
Валовий внутрішній продукт (ВВП)	Зростання доходів → зростання попиту на страхування	Сприятливі умови ведення бізнесу → розширення ринку, нові продукти
Рівень інфляції	Зниження реальних доходів → скорочення витрат на страхування	Зростання виплат → перегляд тарифів, обмеження пропозиції
Рівень зайнятості / безробіття	Вища зайнятість → більший попит на страхові продукти (медичне, пенсійне, корпоративне страхування)	Безробіття → скорочення страхових програм для працівників, зниження обсягів страхування
Процентна ставка / монетарна політика	Високі ставки → обмеження кредитування → скорочення попиту	Високі ставки → зростання прибутковості інвестицій страхових резервів → розширення діяльності
Податкова політика та регулювання	Податкові пільги → стимулювання попиту на окремі види страхування	Прозоре регулювання → зменшення бар'єрів входу на ринок, стабільність для страхових компаній
Рівень урбанізації / демографічні зміни	Урбанізація, старіння населення → попит на нові продукти (пенсійне, медичне, страхування життя)	Адаптація продуктів до нових потреб: гнучкі програми, онлайн-сервіси тощо
Геополітична стабільність / військові дії	Зростання потреби у страхуванні життя, здоров'я, майна, ризиків	Підвищення ризиків → обмеження пропозиції або зростання тарифів

Також варто відзначити, що нестабільність вищезазначених показників може мати суттєвий вплив на фінансову стійкість страхових компаній. Фінансова стійкість страхової компанії – це здатність своєчасно і в повному обсязі виконувати свої зобов'язання перед клієнтами (страхувальниками), зберігаючи прибутковість та платоспроможність у коротко- і довгостроковій перспективі. Макроекономічна нестабільність суттєво ускладнює ці завдання [30].

Для того, щоб захистити себе від впливу макроекономічної нестабільності, страхові компанії можуть вжити таких заходів:

Рис. 1.5. Механізм впливу макроекономічних факторів на попит та пропозицію на страховому ринку

– Диверсифікація активів. Страхові компанії можуть розподіляти свої активи між різними видами інвестицій – облігаціями, акціями, банківськими депозитами, нерухомістю, іноземними активами тощо. Такий підхід дозволяє знизити залежність від одного джерела доходу чи одного ринку, що зменшує загальний ризик втрат у періоди фінансової турбулентності.

– Управління ризиками. Компанії мають впроваджувати сучасні підходи до управління ризиками: створювати антикризові плани, здійснювати регулярний моніторинг фінансових показників, проводити стрес-тестування та оцінку ризиків на макро- та мікрорівнях.

– Підвищення тарифів. У разі зростання вартості страхових виплат та зниження прибутковості компанія може переглядати умови тарифікації.

Підвищення тарифів дозволяє компенсувати інфляційні витрати та зберегти платоспроможність.

– Збільшення капіталу. Додаткове залучення фінансових ресурсів (через реінвестування прибутку, залучення інвесторів, емісію акцій) дозволяє страховій компанії мати достатній запас міцності для покриття зобов'язань перед клієнтами у складні часи.

Незважаючи на ці заходи, макроекономічна нестабільність може все ще мати негативний вплив на фінансову стійкість страхових компаній. Тому важливо, щоб регулятори та наглядові органи уважно стежили за фінансовим станом страхових компаній та вчасно вживали заходів для запобігання кризам [31].

Таким чином, розвиток страхового ринку України безпосередньо залежить від макроекономічної стабільності, а також від здатності страхових компаній адаптуватися до змін, підтримувати конкурентоспроможність і забезпечувати фінансову безпеку для громадян та підприємств країни.

1.3. Міжнародний досвід розвитку страхових ринків в умовах економічних криз

Глобалізація економічних процесів зумовлює взаємозалежність національних страхових ринків та їхню вразливість до світових фінансово-економічних потрясінь. Аналіз міжнародного досвіду розвитку страхових ринків в умовах економічних криз набуває особливої актуальності для України, яка протягом останніх десятиліть неодноразово стикалася з періодами макроекономічної нестабільності та знаходиться в процесі інтеграції до європейського економічного простору [32].

Дослідження реакції та адаптації страхових секторів різних країн на економічні спади, фінансові кризи та інші форми макроекономічної турбулентності є цінним джерелом знань для розуміння потенційних викликів та можливостей, що постають перед страховим ринком України. Вивчення

антикризових заходів, регуляторних змін та стратегій поведінки страхових компаній в умовах криз в інших державах дозволить виявити ефективні механізми підтримки стійкості національного страхового ринку, мінімізації негативних наслідків макроекономічних шоків та забезпечення його подальшого сталого розвитку.

Фінансова криза 2008-2009 років мала значний вплив на страхові ринки країн ЄС. Спостерігалось зниження темпів зростання страхових премій, особливо в сегментах страхування життя та інвестиційного страхування, що було зумовлено падінням фондових ринків та зниженням довіри споживачів. Негативний вплив відчували також страхові компанії, що мали значні інвестиції в ризикові активи.

1. Регуляторні заходи. Криза стала каталізатором для посилення регулювання страхового сектору в ЄС. Було впроваджено нові вимоги до платоспроможності страховиків (Solvency II), спрямовані на підвищення їхньої фінансової стійкості та здатності витримувати значні фінансові потрясіння. Solvency II передбачає більш ризик-чутливий підхід до оцінки капіталу, вимоги до управління ризиками та прозорості діяльності страхових компаній.

2. Стратегії страхових компаній. У відповідь на кризу страхові компанії вдавалися до різних стратегій:

– Консервативна інвестиційна політика. Зменшення частки ризикових активів у інвестиційних портфелях, збільшення інвестицій у більш надійні інструменти (державні облігації).

– Перегляд продуктової лінійки. Зменшення пропозиції складних інвестиційних страхових продуктів, фокус на традиційних видах страхування з меншим рівнем ризику.

– Підвищення ефективності операційної діяльності. Оптимізація витрат, впровадження нових технологій для підвищення продуктивності.

– Посилення управління ризиками. Удосконалення систем внутрішнього контролю та управління ризиками, стрес-тестування для оцінки стійкості до несприятливих сценаріїв.

Державні органи в деяких країнах ЄС надавали підтримку страховим компаніям, що опинилися у складній фінансовій ситуації, щоб запобігти системним ризикам.

Країни Латинської Америки неодноразово переживали боргові кризи, які мали значний вплив на їхні фінансові сектори, включаючи страхові ринки. Висока інфляція, девальвація національних валют та економічні спади призводили до зниження реальних доходів населення та бізнесу, що негативно позначалося на попиті на страхові послуги [37].

- Адаптація до високої інфляції. Страхові компанії в цих країнах розробляли механізми адаптації до високої інфляції, включаючи індексацію страхових сум та премій, а також інвестування в активи, що захищені від інфляції.

- Валютні ризики. Девальвація національних валют створювала значні валютні ризики для страхових компаній, особливо тих, що мали зобов'язання в іноземній валюті або інвестували в іноземні активи. Управління валютними ризиками ставало ключовим елементом забезпечення фінансової стійкості.

- Регуляторні відповіді. Регулятори в країнах Латинської Америки часто впроваджували жорсткіші вимоги до капіталу та платоспроможності страхових компаній, а також посилювали нагляд за їхньою діяльністю для мінімізації системних ризиків.

Азійська фінансова криза 1997-1998 років мала серйозні наслідки для страхових ринків регіону. Різне знецінення національних валют, відтік капіталу та економічний спад призвели до зниження купівельної спроможності населення та зменшення обсягів страхування.

- Вплив на страхові компанії. Страхові компанії, що мали значні інвестиції в неліквідні або проблемні активи (наприклад, у сектор нерухомості), зазнали значних збитків. Зросла кількість страхових випадків, пов'язаних з банкрутством підприємств та зростанням безробіття.

– Реструктуризація та консолідація. Криза призвела до реструктуризації та консолідації страхових ринків у деяких країнах Азії. Слабші страхові компанії були поглинені сильнішими або змушені були покинути ринок.

– Посилення регулювання. У відповідь на кризу регуляторні органи в азійських країнах посилили вимоги до корпоративного управління, прозорості діяльності та управління ризиками страхових компаній

Сполучені Штати Америки пережили дві значні кризи в недавній історії: фінансову кризу 2008-2009 років та економічний шок 2020 року, спричинений пандемією COVID-19. Обидві події мали помітний вплив на функціонування та розвиток страхового ринку країни, хоча механізми впливу та наслідки відрізнялися [40].

1. Причини та характер. Криза була спровокована колапсом ринку іпотечного кредитування високого ризику ("subprime mortgages"), що призвело до знецінення похідних фінансових інструментів (MBS, CDO) та втрати довіри до банківської системи. Це спричинило кредитну кризу, падіння фондових ринків та глибоку економічну рецесію.

2. Вплив на страховий ринок.

– Зниження інвестиційного доходу. Страхові компанії, які мали значні інвестиції в акції та корпоративні облігації, зазнали збитків через падіння їхньої вартості. Низькі процентні ставки, запроваджені для стимулювання економіки, також негативно вплинули на інвестиційний дохід страховиків.

– Зростання страхових випадків. Економічна рецесія призвела до зростання безробіття та банкрутств, що збільшило кількість страхових випадків у певних сегментах (наприклад, страхування від втрати роботи, страхування кредитів).

– Зниження попиту на окремі види страхування. У період економічної невизначеності споживачі та бізнес могли скорочувати витрати на необов'язкові види страхування.

– Проблеми з платоспроможністю окремих страховиків. Деякі страхові компанії, що мали значні інвестиції в проблемні активи або недостатньо

ефективно управляли ризиками, зіткнулися з проблемами платоспроможності та потребували державної підтримки (наприклад, AIG).

3. Регуляторні заходи. Криза стала поштовхом для реформування фінансового регулювання в США, включаючи посилення нагляду за страховими компаніями та впровадження нових вимог до їхньої фінансової стійкості. Закон Додда-Франка (Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act) 2010 року мав значний вплив на регулювання страхового сектору.

Криза 2020 року (Пандемія COVID-19):

1. Причини та характер. Криза була спричинена глобальною пандемією COVID-19 та запровадженими карантинними обмеженнями, що призвели до різкого скорочення економічної активності, порушення ланцюгів постачання та значного зростання безробіття. Фондові ринки зазнали стрімкого падіння на початку кризи, але швидко відновилися завдяки масштабним фіскальним та монетарним стимулам.

2. Вплив на страховий ринок.

– Зростання страхових виплат у певних сегментах: Пандемія призвела до значного зростання виплат за медичним страхуванням, страхуванням життя (внаслідок високої смертності), страхуванням від перерви у виробництві (для підприємств, що були змушені припинити діяльність).

– Зниження страхових премій в окремих секторах: Обмеження на подорожі призвели до падіння попиту на туристичне страхування та страхування авіаперевезень. Зменшення використання транспорту могло призвести до тимчасового зниження частоти страхових випадків за автострахуванням, але цей ефект був короткочасним.

– Волатильність інвестиційних ринків: Незважаючи на швидке відновлення фондових ринків, висока волатильність створювала ризики для інвестиційних портфелів страхових компаній. Низькі процентні ставки продовжували чинити тиск на інвестиційний дохід.

– Операційні виклики: Страхові компанії були змушені швидко адаптуватися до роботи в умовах карантину, переводити співробітників на дистанційну роботу та змінювати процеси обслуговування клієнтів.

3. Регуляторні заходи. Регуляторні органи в США вживали заходів для підтримки фінансової стабільності, включаючи надання ліквідності фінансовим установам та послаблення деяких регуляторних вимог на тимчасовій основі. У сфері страхування особлива увага приділялася моніторингу платоспроможності страховиків в умовах підвищених виплат та волатильності ринків.

У таблиці 1.3 згруповано міжнародний досвід розвитку страхових ринків в умовах економічних криз.

Аналіз міжнародного досвіду розвитку страхових ринків в умовах економічних криз дозволяє виокремити низку важливих уроків для України:

– Важливість пруденційного регулювання. Надійне та своєчасне регулювання, що передбачає адекватні вимоги до капіталу, управління ризиками та прозорості, є ключовим фактором забезпечення фінансової стійкості страхових компаній в умовах нестабільності.

– Диверсифікація активів та пасивів. Страхові компанії повинні прагнути до диверсифікації своїх активів та пасивів за видами, валютами та строками для мінімізації впливу окремих ризикових факторів.

– Гнучкість продуктової лінійки. Адаптація страхових продуктів до потреб споживачів в умовах економічної нестабільності, розробка більш доступних та зрозумілих продуктів, може підтримати попит на страхування.

– Ефективне управління ризиками. Впровадження та постійне вдосконалення систем управління ризиками, включаючи стрес-тестування, є необхідним для своєчасного виявлення та реагування на потенційні загрози.

– Роль держави у підтримці стабільності. Державні органи можуть відігравати важливу роль у підтримці стабільності страхового ринку під час криз шляхом надання ліквідності, гарантій або сприяння консолідації ринку.

– Підвищення довіри споживачів. Заходи, спрямовані на підвищення довіри населення та бізнесу до страхових компаній (прозорість, якісне

обслуговування, справедливе врегулювання), є критично важливими для забезпечення стійкого попиту на страхові послуги [44].

Таблиця 1.3

Міжнародний досвід розвитку страхових ринків в умовах економічних криз

Регіон / Країна	Ключові заходи під час криз	Результати / Висновки
США	- Програми підтримки платоспроможності - Пом'якшення регуляторних вимог (NAIC) - Активна цифровізація	- Зростання попиту на страхування життя та здоров'я - Підвищення ефективності через InsurTech
Німеччина	- Податкові пільги на страхування - Вимоги Solvency II - Підтримка пенсійного страхування	- Стабільність ринку - Зростання довіри населення
Японія	- Розвиток катастрофічного страхування - Створення великих резервів - Співпраця з перестраховиками	- Висока готовність до надзвичайних ситуацій - Соціальна орієнтованість страхових продуктів
Японія	- Розвиток катастрофічного страхування - Створення великих резервів - Співпраця з перестраховиками	- Висока готовність до надзвичайних ситуацій - Соціальна орієнтованість страхових продуктів
Польща та ЦСЄ	- Адаптація європейського регулювання - Фінансова підтримка через ЄС - Залучення іноземного капіталу	- Стабілізація через іноземні компанії - Проблема низької страхової культури населення
Азійська фінансова криза (1997–1998)	- Посилення банківського та страхового регулювання - Реформи страхового нагляду - Ліквідація нерентабельних компаній	- Консолідація страхового ринку - Поява державних гарантій у страхуванні життя
Латинська Америка (Аргентина, Бразилія, Мексика)	- Валютні обмеження та контроль - Диверсифікація страхових портфелів - Розвиток мікрострахування	- Зростання попиту на прості страхові продукти - Зниження прибутковості, але збереження платоспроможності

У контексті триваючої макроекономічної нестабільності в Україні, зумовленої як внутрішніми факторами, так і зовнішніми шоками, врахування

міжнародного досвіду є надзвичайно важливим для формування ефективної стратегії розвитку та забезпечення фінансової стійкості національного страхового ринку. Подальший аналіз поточного стану страхового ринку України у наступному розділі дозволить конкретизувати шляхи адаптації міжнародних практик до вітчизняних реалій.

Отже, у даному розділі роботи було розглянуто теоретичні основи функціонування страхового ринку, його сутність, структуру, функції та роль у національній економіці. Встановлено, що страховий ринок є важливою складовою фінансової системи держави, забезпечує перерозподіл ризиків, захист майнових інтересів та виступає джерелом довгострокових інвестиційних ресурсів.

Проаналізовано природу макроекономічної нестабільності та її ключові прояви, зокрема інфляцію, девальвацію, економічні кризи та політичну напруженість. Доведено, що ці фактори мають суттєвий вплив на пропозицію і попит на страховому ринку, фінансову стійкість страхових компаній, їх здатність виконувати зобов'язання перед клієнтами та здійснювати ефективну інвестиційну діяльність.

Також було досліджено міжнародний досвід функціонування страхових ринків в умовах економічних криз. На прикладі США, Німеччини, Японії, країн Азії та Латинської Америки визначено ефективні антикризові стратегії, зокрема державну підтримку, реформування регулювання, розвиток перестраховання та цифрових технологій. Ці підходи можуть бути частково адаптовані до умов українського ринку з метою підвищення його стабільності та стійкості до зовнішніх шоків.

Таким чином, опрацювання теоретичних засад дозволило сформуванню бази для подальшого аналізу сучасного стану та проблем розвитку страхового ринку України в умовах макроекономічної нестабільності, що буде здійснено у наступних розділах роботи.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

2.1. Характеристика сучасного стану страхового ринку України

Міжнародний досвід демонструє, що страхові ринки є важливими драйверами економічного зростання та вирішення соціальних викликів. Проте, на відміну від європейських держав, частка страхування в економіці України залишається незначною. Це обумовлено тим, що національний ринок страхових послуг перебуває в стадії становлення. Складна економічна ситуація в Україні, зумовлена негативними подіями останніх років, значно вплинула на розвиток страхового ринку. Серед основних проблем – зниження вартості активів, втрата їхньої ліквідності, а також недоступність нерухомого майна на територіях, окупованих російською федерацією. Крім того, істотна девальвація гривні призвела до суттєвого зростання витрат на виконання страхових зобов'язань.

На сьогодні лише обмежена кількість страхових компаній, які дотримувалися обережної та поміркованої інвестиційної стратегії, змогли зберегти достатній рівень фінансової стабільності та платоспроможності [50].

Протягом 2019-2024 років зафіксовано тенденції скорочення кількості страхових компаній в Україні, особливо в сегменті страхування життя. Це зумовлено підвищенням регуляторних вимог, включно зі збільшенням мінімального розміру статутного капіталу, а також низьким попитом на страхові послуги. Економічна та політична нестабільність сприяли оптимізації витрат страховиків, зокрема через реорганізацію або закриття окремих підрозділів, що й стало ключовим фактором зменшення числа гравців ринку останніми роками (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Зміна кількості страхових компаній в Україні за період 2019-2024 років

Вид страхової компанії	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Абсолютне відхилення 2024/2019	Відносне відхилення 2024/2019
СК «life»	23	20	13	12	12	11	-12	52,17%
СК «non-life»	210	190	142	128	90	57	-153	72,86%
Всього	233	210	155	140	102	68	-165	70,82%

Протягом 2019–2024 років кількість страхових компаній в Україні зазнала значного скорочення. Число компаній зі страхування життя (СК «life») зменшилося з 23 до 11, що складає 52,17% від загальної кількості. Ще більші втрати спостерігаються серед ризикових компаній (СК «non-life»), кількість яких впала з 210 до 57, або на 72,86%. Загалом ринок скоротився з 233 до 68 компаній, тобто на 70,82%. Причинами скорочення кількості страхових компаній в Україні є посилення вимог НБУ, зокрема до мінімального статутного капіталу, зниження попиту на страхові послуги, а також економічна нестабільність. Багато страховиків залишили ринок через невиконання нормативів, зокрема вимог до платоспроможності. Частина компаній, які здійснювали обов'язкове страхування автоцивільної відповідальності, припинила діяльність через анулювання ліцензій або реорганізацію бізнесу. Війна посилила ці проблеми: значні втрати активів і платоспроможності змусили частину компаній залишити ринок або кардинально переглянути свою діяльність [55].

Згідно з даними 2024 року, основні сегменти страхового ринку України залишаються в руках кількох великих компаній, які контролюють значну частку премій. Ці великі гравці, зокрема, продовжують домінувати на ринку життя та ризикового страхування, завдяки своїм ресурсам і здатності задовольняти вимоги національних регуляторів щодо капіталізації та фінансової стійкості.

Водночас, кількість дрібних та середніх компаній поступово зменшується, оскільки вони стикаються з серйозними труднощами в умовах економічної

нестабільності, високих вимог до платоспроможності та конкуренцією з боку більших гравців (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2

Рівень концентрації страхового ринку України в 2024 році

Концентрація	Ринок non-life (за преміями)	Ринок Life (за страховими резервами)
ТОП 3	28%	69%
ТОП 5	41%	87%
ТОП 10	70%	99%
ТОП 20	88%	
ТОП 30	95%	

Джерело: складено автором за [51]

На основі даних за 2024 рік, рівень концентрації на страховому ринку України демонструє високу концентрацію премій та резервів у руках кількох великих компаній. Для ринку non-life, топ-3 компанії володіють 28% ринку за преміями, а топ-5 – 41%. Однак ринок страхування життя (Life) має ще більш виражену концентрацію: 69% страховиків зосереджені в топ-3 компаніях, а 87% премій належать топ-5.

Далі наведемо основні показники діяльності страхових компаній за 2019-2024 роки (табл. 2.3).

За період 2019–2024 років страхова галузь України зазнала значних змін у своїх ключових показниках. Зокрема, кількість укладених договорів страхування у 2024 році суттєво зменшилась порівняно з 2019 роком – на 31,3 тис. грн, що становить лише 61,01% від рівня 2019 року. Це свідчить про зниження активності на страховому ринку, ймовірно, через вплив макроекономічної нестабільності, воєнних ризиків та зниження довіри населення до страхових послуг.

Валові страхові премії у 2024 році не лише відновилися, а й дещо перевищили рівень 2019 року – зростання склало 977,7 млн грн або 101,84%.

Таблиця 2.3

Ключові показники страхового ринку та їх динаміка за 2019-2024 роки

Показник	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Зміна за абсолютним показником 2023/2019	Зміна за відносним показником 2023/2019
Кількість укладених договорів страхування, тис.грн.	80271	120577	131562	88102	73 353	48978,6	-31292,4	61,01
Валові страхові премії, млн грн	53001,2	45184,9	48894	39616	34 141,7	53978,9	977,7	101,84
Валові страхові виплати, млн грн.	14338	14854	17958	13001	12 027,4	13542,5	-795,5	94,4
Сформовані страхові резерви	29558,8	34192,1	35325,6	41 055	44 889,4	47201,3	17642,5	159,7
Активи, тис. грн	63866,8	64925,2	63622,1	70 338	73 374,7	76541,2	12674,4	119,8
Рівень валових виплат, %	27,05	32,88	36,13	32,82	35,2	27,6	0,55	102,7

Це може свідчити про перегляд тарифної політики компаній, підвищення вартості страхових продуктів або збільшення попиту на окремі види страхування (наприклад, військові ризики, медичне страхування тощо).

Валові страхові виплати у 2024 році залишаються дещо нижчими за рівень 2019 року (на 795,5 млн грн менше), що становить 94,4% від базового рівня. Це може вказувати на жорсткішу політику з врегулювання збитків або на зменшення страхових випадків.

Сформовані страхові резерви демонструють стійку позитивну динаміку – зростання становить 17642,5 млн грн або 159,7%. Це свідчить про прагнення компаній зміцнити свою фінансову стійкість і здатність до виконання зобов'язань перед клієнтами.

Активи страхових компаній також продовжують зростати: у 2024 році вони становлять 119,8% від рівня 2019 року, що є позитивним індикатором стабільності галузі.

Рівень валових виплат у 2024 році (27,6%) практично повернувся до рівня 2019 року (27,05%). Це може свідчити про баланс між зібраними преміями та здійсненими виплатами, хоча упродовж періоду спостерігались коливання в бік зростання виплат.

Динаміка ключових показників страхового ринку України за 2019–2024 роки показує нестабільність. Кількість укладених договорів, валові премії та виплати суттєво скоротилися, особливо у 2022–2024 роках, що вказує на зниження активності ринку. Водночас зростання страхових резервів і активів свідчить про фінансове зміцнення компаній. Підвищення рівня валових виплат до 2024 року говорить про покращення виконання зобов'язань, попри загальне скорочення обсягів ринку.

Найпопулярнішими видами страхування залишаються КАСКО, ОСАЦВ, добровільне медичне страхування, «Зелена карта» та накопичувальне страхування життя (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Премії у розрізі ключових видів страхування за 2024 рік

№	Вид страхування	Премії, млрд грн.	Частка в загальній кількості
1	КАСКО	10,9	26,35%
2	ОСАЦВ	8,54	20,64%
3	ДМС	5,7	13,78%
4	Зелена картка	4,99	12,06%
5	Накопичувальне страхування життя	3,94	9,52%
6	Страхування майна	2,4	5,80%
7	Страхування від нещасних випадків	1,4	3,38%
8	Страхування вантажів	1,3	3,14%
9	Страхування вогневих ризиків	1,2	2,90%
10	Страхування фінансових ризиків	1	2,42%
11	Всього	41,37	100%

Структура страхових премій за 2024 рік показує, що найбільшу частку займає КАСКО – 26,35% (10,9 млрд грн). ОСАЦВ на другому місці з часткою 20,64% (8,54 млрд грн). Добровільне медичне страхування (ДМС) закриває трійку лідерів, складаючи 13,78% (5,7 млрд грн).

На «Зелену карту» припадає 12,06% (4,99 млрд грн), а на накопичувальне страхування життя – 9,52% (3,94 млрд грн). Ці види страхування стабільно входять до найбільш вагомих на ринку.

Менш значні частки займають страхування майна (5,8%), страхування від нещасних випадків (3,38%) та фінансових ризиків (2,42%). Загальний обсяг премій за всіма видами страхування склав 41,37 млрд грн, відображаючи широке охоплення ринку.

2.2. Вплив макроекономічних факторів на розвиток страхового ринку

Ключовими макроекономічними показниками, що відображають розвиток страхового ринку, є:

– Рівень проникнення страхування – частка валових страхових премій у структурі валового внутрішнього продукту. Цей індикатор свідчить про загальний рівень розвитку страхового ринку та його роль в економіці країни.

– Щільність страхування – середня сума страхових премій, сплачена на одну особу. Показник дозволяє оцінити рівень доступності та популярності страхових послуг серед населення.

Зобразимо рівень проникнення страхування у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Рівень проникнення страхування в Україні за 2019-2024 роки

Роки	Валові страхові премії, млн грн	ВВП, млн грн	Рівень проникнення страхування, %
2019	53001,2	3974564	1,334%
2020	45184,9	4194102	1,077%
2021	48894	5459574	0,896%
2022	39616	5191028	0,763%
2023	34 141,7	6537825	0,522%
2024	53978,9	7658659	0,704%

Аналіз динаміки рівня проникнення страхування в Україні за 2019-2024 роки показує негативну тенденцію щодо зменшення цього показника, що відображає спад інтересу до страхових послуг.

У 2019 році рівень проникнення був найвищим за весь період – 1,334%, що свідчить про відносно розвинену страхову галузь і активну діяльність компаній на ринку через стабільну економічну ситуацію та зростання довіри до страхових продуктів.

У 2020 році рівень проникнення знизився до 1,077%, частково через пандемію COVID-19, що спричинила економічні труднощі і скорочення фінансових можливостей як населення, так і бізнесів.

2021 рік показав ще більше зниження рівня проникнення – до 0,896%. Це відображає наслідки пандемії, інфляцію та економічну нестабільність, що знизило споживчу спроможність і попит на страхові послуги.

У 2022 році рівень проникнення продовжив падати до 0,763%, що було спричинено військовими конфліктами та економічною кризою, що призвели до ще більшої невизначеності на ринку.

У 2023 році рівень проникнення досяг найнижчого значення – 0,522%, що відображає серйозні проблеми на ринку страхування, зумовлені тривалими економічними та політичними труднощами, зменшенням фінансових можливостей населення і обмеженням попиту на страхові послуги.

У 2024 році показник зріс до 0,704%, що можна розглядати як ознаку поступового відновлення довіри до страхового ринку та адаптацію компаній до нових економічних умов.

Можна зазначити, що рівень проникнення страхування в Україні залишається низьким, що свідчить про недостатнє використання страхового інструментарію в економіці та потребу в державному стимулюванні розвитку ринку. Для наближення до показників розвинених країн потрібні системні реформи, активізація фінансової грамотності населення, розвиток нових страхових продуктів і зміцнення платоспроможності компаній [62].

Здійснено розрахунок щільності страхування та представимо отримані результати у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Щільність страхування в Україні у 2019-2024 роках

Роки	Валові страхові премії, млн грн	Кількість населення, млн грн	Премії на душу населення
2019	53001,2	44,47	1191,8
2020	45184,9	44,21	1022
2021	48894	43,85	1115
2022	39616	35	1131,8
2023	34141,7	33,2	1028,3
2024	53978,9	35,8	1507,8

Аналіз щільності страхування в Україні за 2019-2024 роки показує, що цей показник зменшувався протягом останніх років, що свідчить про зниження зацікавленості населення до страхових послуг, а також про загальне економічне скорочення.

У 2019 році премії на душу населення становили 1191,8 грн, що було найвищим показником за цей період. Це свідчить про певний рівень економічної стабільності та відносно високу зацікавленість у страхуванні. У 2020 році показник знизився до 1022 грн, що можна пов'язати з економічними труднощами, викликаними пандемією COVID-19.

У 2021 році показник дещо зріс до 1115 грн, що вказує на спроби відновлення страхового ринку після кризових явищ. Однак, у 2022 році щільність страхування знову зменшилась до 1131,8 грн через погіршення економічної ситуації, викликану війною та зниженням доходів населення.

У 2023 році щільність страхування знизилась до 1028,3 грн, що свідчить про продовження економічних труднощів та обмежену здатність населення до витрат на страхові послуги.

У 2024 році відбулося помітне зростання щільності страхування до 1507,8 грн, що є найвищим показником за аналізований період. Це свідчить про оживлення ринку, підвищення платоспроможності споживачів та відновлення довіри до страхових компаній.

Показник щільності страхування в Україні має тенденцію до зростання у 2024 році після тривалого періоду коливань, що дозволяє припустити поступове відновлення ринку страхування. Однак, для стійкого зростання необхідно забезпечити економічне відновлення, підвищення рівня життя населення та розширення спектру страхових продуктів.

Еластичність описує, як зміна макроекономічного показника (наприклад, рівня інфляції чи ВВП) впливає на результативні показники діяльності страхових компаній, такі як валові страхові премії або страхові виплати. Вона показує чутливість одного показника до змін іншого.

Розглянемо окремо вплив кожного макроекономічного показника на валові страхові премії (табл.2.7).

Для цього скористуємося формулою еластичності:

$$E_{yx} = \frac{\Delta y / y_1}{\Delta x / x_1} = \frac{(y_2 - y_1) / y_1}{(x_2 - x_1) / x_1} \quad (2.1)$$

де:

E_{yx} – еластичність показника y за показником x ;

$\Delta y = y_2 - y_1$ – абсолютна зміна показника y ;

$\Delta x = x_2 - x_1$ – абсолютна зміна показника x ;

y_1 – значення показника y у початковому періоді;

x_1 – значення показника x у початковому періоді;

y_2 – значення показника y у наступному періоді;

x_2 – значення показника x у наступному періоді.

За початковий період візьмемо 2019 рік, а за наступний – 2020 рік.

Показник y – «Валові страхові премії», а x – відповідний макроекономічний показник.

Таблиця 2.7

Еластичність за кожним макроекономічним показником за 2019-2024 роки

Показник	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Е (інфляція)	Е (ВВП)	Е (ставка НБУ)	Е (курс)
Валові страхові премії, млн грн	53001,2	45184,9	48894	39616	34141,7	53978,9	-0,67	-2,67	0,24	-0,69
Індекс інфляції	4,1	5	10	26,6	5	10,7	1	1	1	1
ВВП, млн грн	3974564	4194102	5459574	5191028	6537825	7658659	0,70	1	0,54	0,30
Середня облікова ставка НБУ	15,5	6	8,5	25	15	13,5	0,022	0,008	1	0,003
Валютний курс, дол/грн	23,29	28,26	27,2	36,57	37,98	42,05	0,70	1,12	0,60	1

Аналіз еластичності валових страхових премій за період 2019–2024 рр. свідчить про чутливість страхового ринку України до змін у макроекономічному середовищі.

Індекс інфляції має від’ємний коефіцієнт еластичності (-0,67), що означає, що зростання інфляції призводить до скорочення страхових премій. Це може бути наслідком зниження купівельної спроможності населення та підприємств, які за умов зростання цін скорочують витрати на страхові послуги.

Валовий внутрішній продукт (ВВП) демонструє високу негативну еластичність (-2,67), що виглядає парадоксально, оскільки зростання ВВП зазвичай стимулює розвиток страхування. Такий результат може пояснюватися структурними особливостями української економіки або впливом нестабільності, де економічне зростання не супроводжувалось відповідним зростанням страхових премій.

Середня облікова ставка НБУ має слабкий позитивний вплив (еластичність 0,24), що свідчить про мінімальний зв’язок між вартістю кредитних ресурсів та динамікою страхових платежів. Це вказує на відносну незалежність галузі від монетарної політики у короткостроковому періоді.

Валютний курс гривні до долара США також має помірно негативну еластичність (-0,69). Знецінення національної валюти, ймовірно, призводить до здорожчання імпортованих товарів і послуг, зменшуючи загальний платоспроможний попит, зокрема і на страхування.

Загалом, страховий ринок України залишається вразливим до макроекономічної нестабільності. Висока негативна еластичність до ВВП та інфляції свідчить про потребу в державній підтримці, стимулюванні фінансової грамотності населення, а також у розробці антикризових стратегій з боку страхових компаній. Важливим напрямом розвитку є диверсифікація страхових продуктів та адаптація до валютних і монетарних коливань.

2.3. Аналіз взаємозв'язку між макроекономічними показниками та страховим ринком

Аналіз взаємозв'язку між макроекономічними показниками та страховим ринком є важливим для розуміння ключових факторів, що впливають на розвиток страхового бізнесу. Використання регресійно-кореляційного аналізу дозволяє визначити ступінь і характер залежності між змінними, такими як ВВП, інфляція, облікова ставка та показники страхового ринку. Це допоможе оцінити чутливість страхових премій і виплат до змін економічного середовища. Результати аналізу сприятимуть розробці ефективних стратегій управління фінансами страхових компаній. Дослідження також дозволить прогнозувати ризики для галузі в умовах економічної нестабільності [63].

Вихідні дані для проведення дослідження зображено в таблиці (табл. 2.8)

Табличка 2.8

Вихідні дані для регресійно-кореляційного аналізу

	У	X1	X2	X3	X4	X5	X6
Рік	Сформовані страхові резерви, млн грн	Індекс інфляції, %	Рівень безробіття, %	Індекс ПФТС	ВВП, млн грн	Середня облікова ставка НБУ, %	Валютний курс, дол/грн
2016	20900	12,4	12,4	223,3	2383182	14	26,8
2017	22900	13,7	13,7	284,68	2982920	14,5	27,55
2018	26800	9,8	9,8	487,38	3558706	18	27,68
2019	29558,8	4,1	8,6	544,82	3974564	15,5	23,29
2020	34192,1	5	9,9	499,46	4194102	6	28,26
2021	35325,6	10	10,3	528,92	5459574	8,5	27,2
2022	41055	26,6	21,1	519,2	5191028	25	36,57
2023	44889,4	5	19	507	6537825	15	37,98
2024	47201,3	10,7	14,3	502,72	7658659	13,5	42,02

Для побудови регресійної моделі важливо використовувати змінні, які є незалежними одна від одної. Тому для визначення лінійної залежності між факторами необхідно скласти кореляційну матрицю (рис. 2.1).

	Сформовані страхові резерви, млн.грн.	Індекс інфляції, %	Рівень безробіття, %	Індекс ПФТС	ВВП, млн грн	Середня облікова ставка НБУ, %	Валютний курс, дол/грн
Сформовані страхові резерви, млн.грн.	1						
Індекс інфляції, %	0,055592	1					
Рівень безробіття, %	0,54797	0,619597	1				
Індекс ПФТС	0,689964	-0,17393	0,019099	1			
ВВП, млн.грн.	0,964858	-0,03799	0,430507	0,647232	1		
Середня облікова ставка НБУ, %	0,082261	0,6978	0,609799	0,029857	-0,0098	1	
Валютний курс, дол/грн	0,848407	0,29804	0,749922	0,271352	0,825354	0,290541	1

Рис. 2.1. Кореляційна матриця

Згідно отриманих результатів показники ВВП та валютний курс сильно корелюють з іншими показниками тому для достовірності результату їх було викреслено з моделі (рис. 2.2).

	Сформовані страхові резерви, млн.грн.	Індекс інфляції, %	Рівень безробіття, %	Індекс ПФТС	Середня облікова ставка НБУ, %
Сформовані страхові резерви, млн.грн.	1				
Індекс інфляції, %	0,055592	1			
Рівень безробіття, %	0,54797	0,619597	1		
Індекс ПФТС	0,689964	-0,17393	0,019099	1	
Середня облікова ставка НБУ, %	0,082261	0,6978	0,609799	0,029857	1

Рис. 2.2. Оновлена кореляційна модель

Отримана модель відповідає правильності нормам розрахунку і може використовуватися для подальшого аналізу. Слід зазначити, що для обрахунку були обрані і інші макроекономічні показники: індекс споживчих настроїв, видатки за бюджетом, торговий баланс, державний борг, індекс виробництва, кількість іноземних інвестицій, індекс господарських заощаджень тощо, але всі вони в контексті впливу на сформовані страхові резерви мали або незначний результат, або викликали мультиколінеарність відносно інших показників.

Результат регресійного аналізу зображено далі (рис. 2.3).

Вывод итогов									
<i>Регрессионная статистика</i>									
Множественный R	0,99572								
R-квадрат	0,991458								
Нормированный R-ква	0,980068								
Стандартная ошибка	1196,771								
Наблюдения	8								
Дисперсионный анализ									
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Значимость F</i>				
Регрессия	4	4,99E+08	1,25E+08	87,04750194	0,00196371				
Остаток	3	4296786	1432262						
Итого	7	5,03E+08							
<i>Кoeffициенты</i>									
	<i>df</i>	<i>Стандартная ошибка</i>	<i>t-статистика</i>	<i>P-Значение</i>	<i>Нижние 95%</i>	<i>Верхние 95%</i>	<i>Нижние 95,0%</i>	<i>Верхние 95,0%</i>	
Y-пересечение		-2543,58	2162,134	-1,17642	0,324277473	-9424,45013	4337,3	-9424,45	4337,3
Индекс инфляції, %		-105,699	96,10598	-1,09982	0,351750733	-411,551311	200,1529	-411,551	200,1529
Рівень безробіття, %		1609,466	133,2059	12,08254	0,00122008	1185,54576	2033,387	1185,546	2033,387
Индекс ПФТС		49,95904	3,852551	12,96778	0,000990042	37,6985007	62,21957	37,6985	62,21957
Средня облікова ставка		-541,972	118,5988	-4,56979	0,019658779	-919,40681	-164,538	-919,407	-164,538

Рис. 2.3. Результат регресійно-кореляційного аналізу

Модель демонструє дуже високу якість, про що свідчить коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,9915$. Це означає, що 99,15% змін у залежній змінній пояснюються незалежними змінними. Високе значення скоригованого $R^2 = 0,9801$ підтверджує надійність моделі навіть з урахуванням кількості предикторів. Множинний R (0,9957) свідчить про сильну кореляцію між фактичними та прогнозованими значеннями.

Зобразимо формулу, яка описує дану закономірність:

$$Y = -2543,58 - 105,7 \times \text{Индекс инфляції} + 1609,47 \times \text{Рівень безробіття} + 49,96 \times \text{Индекс ПФТС} - 541,97 \times \text{Средня облікова ставка НБУ}, \quad (2.2)$$

Индекс инфляції має негативний вплив (коефіцієнт -105,7), що означає зменшення залежної змінної на 105,70 одиниць при зростанні інфляції на 1%. Це може свідчити про зниження купівельної спроможності та підвищення витрат бізнесу. Проте цей вплив є статистично незначущим, що може вказувати на його опосередкованість через інші фактори.

Рівень безробіття із коефіцієнтом 1609,47 чинить суттєвий позитивний вплив, що може здаватися несподіваним. У контексті страхового ринку це може бути пов'язано із зростанням попиту на страхування через економічну нестабільність, або з активізацією страхових виплат, що підтримує фінансовий оборот.

Індекс ПФТС (коефіцієнт 49,96) також позитивно впливає на залежну змінну, що узгоджується з економічною логікою: зростання фондового ринку стимулює інвестиційну активність і фінансову стабільність. Це свідчить про важливість інвестиційного клімату для розвитку страхового ринку.

Середня облікова ставка НБУ із коефіцієнтом -541,97 має негативний вплив, що свідчить про зв'язок між жорсткістю монетарної політики та скороченням доступу до дешевих кредитів. Це може обмежувати інвестиційні можливості компаній і знижувати їх фінансову ефективність.

Таким чином, модель вказує, що найбільший вплив на залежну змінну мають рівень безробіття, індекс ПФТС та облікова ставка НБУ. Ці фактори є ключовими для забезпечення стабільності та зростання страхового ринку або інших економічних показників.

Аналіз впливу макроекономічних факторів на страхову галузь України за період 2019-2024 років дозволяє зробити кілька ключових висновків. Протягом цього періоду спостерігалось зниження рівня проникнення страхування, що відображає негативний вплив таких факторів, як економічна криза, військовий конфлікт, інфляція та девальвація національної валюти. Падіння рівня проникнення страхування, зокрема з 1,334% у 2019 році до 0,522% у 2023 році, свідчить про скорочення попиту на страхові послуги як серед населення, так і серед бізнесу.

Ще одним важливим аспектом є зниження щільності страхування, зокрема премій на душу населення, які зменшилися з 1191,8 грн у 2019 році до 1028,3 грн у 2023 році. Це є підтвердженням того, що економічні труднощі значно обмежили фінансові можливості громадян і підприємств, що, в свою чергу, вплинуло на їх зацікавленість у страхових продуктах. В умовах постійної економічної

нестабільності та військового конфлікту, а також зниження доходів населення, рівень страхових премій та зацікавленість у страховці продовжують знижуватися.

Іншим важливим трендом є концентрація ринку в руках кількох великих страховиків. Це особливо відчутно в сегменті страхування життя, де кілька великих компаній домінують на ринку, тоді як дрібні страховики стикаються з серйозними труднощами через високі вимоги до капіталу, страхових резервів та адаптації до нових умов. Така концентрація може призвести до подальшої монополізації ринку, що негативно позначатиметься на конкуренції та якості наданих послуг. В умовах, коли більшість населення має обмежений доступ до страхових продуктів, така концентрація може посилити соціальну нерівність у доступі до фінансових послуг.

Попри негативні тренди, фінансові показники страховиків демонструють певні позитивні зміни. Зокрема, зростання страхових резервів і активів вказує на те, що багато страхових компаній намагаються зміцнити свою фінансову стабільність у складних умовах. Це дозволяє їм зберігати надійність та платоспроможність навіть у періоди економічної нестабільності. Проте, з огляду на загальний спад активності на ринку, страхові компанії повинні активно розробляти стратегії адаптації до змінюваних макроекономічних умов, що забезпечить не лише їх фінансову стабільність, а й підтримку довіри до страхової галузі серед громадян і бізнесу.

Отже, з огляду на макроекономічні фактори, в умовах яких функціонує страхова галузь України, можна зробити висновок про потребу в розробці інноваційних механізмів, що дозволяють страховим компаніям зберігати конкурентоспроможність, розширювати доступ до своїх послуг і забезпечувати економічну стабільність ринку. Важливою є також роль держави в регулюванні та стимулюванні розвитку страхового сектору, адже лише спільними зусиллями можна подолати негативні наслідки економічної кризи та забезпечити сталий розвиток галузі в майбутньому.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

3.1. Інструменти державного регулювання та підтримки страхового ринку

Розвиток страхового ринку є важливим елементом стабільної фінансової системи будь-якої країни. Однак в Україні цей сектор стикається з низкою серйозних проблем, які уповільнюють його прогрес. Негативний досвід страхування в пострадянський період, нестабільна політична ситуація, низький рівень довіри населення до страхових компаній, а також значна макроекономічна нестабільність є ключовими перешкодами для ефективного функціонування ринку [72].

Розглянемо ключові проблеми з якими стикається страховий ринок:

- негативний досвід страхування в пострадянський період;
- політична нестабільність в Україні;
- низький рівень довіри населення до страхових компаній;
- нестабільність національної валюти;
- високі темпи інфляції, що унеможлиблюють здійснення довгострокових страхових програм у національній валюті;
- відсутність надійних інвестиційних інструментів;
- дефіцит вільних коштів як у фізичних, так і в юридичних осіб;
- недостатній рівень страхової культури серед населення, страхових посередників і навіть деяких страховиків;
- слабка капіталізація страхових компаній;
- відсутність гарантій збереження вкладених коштів;
- суперечливість страхового та податкового законодавства;
- економічна нестабільність, низькі темпи зростання виробництва, неплатоспроможність населення і брак фінансових ресурсів.

Зважаючи на ці виклики, держава відіграє ключову роль у створенні сприятливих умов для розвитку страхового ринку. Вирішення проблем, пов'язаних із політичною та економічною нестабільністю, низьким рівнем довіри та недостатньою капіталізацією страхових компаній, вимагає впровадження ефективних механізмів регулювання. Запровадження дієвих інструментів державної підтримки дозволить мінімізувати негативний вплив зазначених факторів, стимулюючи розвиток довгострокових страхових програм, підвищення рівня капіталізації та зміцнення довіри населення до страхового сектору. У цьому контексті особливо важливо оцінити поточні механізми державного регулювання, їхню ефективність та визначити можливі напрями вдосконалення [74].

Для подолання проблем страхового ринку України необхідно реалізувати такі заходи:

1. Запровадження європейських принципів регулювання страхової діяльності. У рамках інтеграції до ЄС, Україна зобов'язана адаптувати своє законодавство до європейських стандартів. Це передбачає впровадження нових підходів до оцінки платоспроможності страховиків.

2. Створення правової бази для постійного моніторингу діяльності страхових компаній. Необхідно запровадити ефективні механізми контролю, які дозволять оцінювати фінансовий стан страховиків, своєчасно виявляти порушення та запобігати можливим кризовим ситуаціям на ринку.

3. Поступове впровадження системи управління ризиками страхового портфеля. Страхові компанії повинні впроваджувати сучасні підходи до управління ризиками, що дозволить підвищити ефективність управління ризиками та зменшити ймовірність фінансових втрат.

4. Підвищення прозорості страхового ринку. Важливим кроком є створення єдиної бази даних страхових компаній, яка міститиме інформацію про фінансовий стан, рівень платоспроможності та діяльність кожного страховика. Це сприятиме кращому контролю та забезпеченню прозорості роботи страхового ринку.

5. Публікація аудиторських звітів і фінансової інформації. Зобов'язання страховиків оприлюднювати ці дані стимулюватиме їх до підвищення рівня прозорості та отримання рейтингів фінансової стійкості, що покращить їхню репутацію і підвищить довіру з боку клієнтів.

6. Розвиток сучасної інфраструктури страхового ринку. Необхідно впровадити єдині методологічні стандарти для страхового посередництва, встановити чіткі вимоги до страхових брокерів і агентів, що сприятиме підвищенню професійного рівня учасників ринку.

7. Встановлення вимог до платоспроможності страхових компаній. Ці вимоги повинні базуватися на комплексній оцінці ризиків та якості активів страховиків, що дозволить забезпечити їхню фінансову стабільність та захистити інтереси страхувальників.

8. Вироблення механізмів запобігання порушенням термінів виплат. Це включає запровадження чітких процедур для вирішення випадків затримок у виплатах страхових відшкодувань або необґрунтованих відмов, що дозволить покращити імідж страхових компаній і зміцнити довіру населення.

9. Реформування системи оподаткування страховиків. Зміни в податковій політиці повинні бути спрямовані на мінімізацію можливостей для шахрайських схем та оптимізацію податкового навантаження, що сприятиме розвитку страхового ринку.

10. Запровадження системи гарантій виконання зобов'язань. Це стосується створення механізмів, які забезпечуватимуть виконання зобов'язань за договорами страхування навіть у разі банкрутства чи неплатоспроможності страхової компанії. Такий крок забезпечить додатковий рівень захисту для страхувальників і зміцнить їхню впевненість у стабільності ринку.

За допомогою інструменту PEST-аналізу зобразимо проблеми та перспективи у табличному вигляді (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

PEST-аналіз проблем і перспектив розвитку страхового ринку України

Вектор	Довоєнний період	Період воєнного стану	Можливості та перспективи
Політичний	Недосконалість законодавства	Посилення регуляторного впливу	Удосконалення законодавства
	Відсутність належної підтримки учасників ринку	Спрощення регуляторних вимог	Розвиток державно-приватного партнерства
	Потреба в розвитку державно-приватного партнерства	Впровадження оновленого закону «Про страхування»	
Економічний	Податкова політика не сприяє розвитку галузі	Зростання страхових випадків у медичному страхуванні	Розробка нових продуктів для інфраструктурних проектів
	Ризик відтоку капіталу	Скорочення кількості договорів страхування	Розширення пропозицій у сфері медичного страхування
	Низька рентабельність та інвестиційна привабливість галузі	Фінансові ризики для страхових компаній і клієнтів	
Соціальний	Низька платоспроможність населення	Подальше зниження платоспроможності населення	Зміцнення довіри клієнтів через стабільність страхових виплат
	Недостатня довіра до страхових компаній	Втрата клієнтів через міграцію	Підвищення обізнаності та культури страхування серед населення
Технологічний	Невідповідність активів страховиків взятим зобов'язанням	Відсутність страхових продуктів для воєнних ризиків	Розширення переліку страхових послуг та підвищення їх якості
	Потреба в інноваціях для покращення якості послуг	Обмежений доступ до страхових послуг для окремих клієнтів	Впровадження дистанційного врегулювання страхових випадків

Незважаючи на труднощі, спричинені війною, страховий ринок України має значний потенціал для розвитку. Одним із ключових завдань є створення сприятливих умов для діяльності страхових компаній. Це передбачає

впровадження пільгового податкового режиму, розробку механізмів державної підтримки та забезпечення стабільності макроекономічних показників, що дозволить зміцнити фінансову стійкість галузі.

Важливим напрямом є підвищення рівня обізнаності населення у сфері страхування. Для цього необхідно проводити інформаційно-просвітницькі кампанії, які допоможуть людям краще розуміти переваги страхових послуг. Це сприятиме формуванню довіри до страхових компаній і стимулюватиме попит на страхові продукти [63].

Ще одним пріоритетом є розширення спектра страхових послуг. Страхові компанії повинні пропонувати нові продукти, які б задовольняли потреби як фізичних, так і юридичних осіб. Це дозволить адаптуватися до змін на ринку та забезпечити комплексний страховий захист в умовах сучасних викликів [52].

3.2. Основні напрями підвищення стійкості та розвитку страхового ринку

В умовах сучасних викликів, зокрема зумовлених війною, глобальними економічними кризами та швидкими технологічними змінами, розвиток страхового ринку потребує впровадження інноваційних підходів. Традиційні методи вже не здатні ефективно задовольнити нові потреби клієнтів, забезпечити стійкість страхових компаній та гарантувати належний рівень їхньої конкурентоспроможності.

Основними напрямами підвищення стійкості та розвитку страхового ринку є інновації у страховій сфері охоплюють впровадження цифрових технологій, розробку нових страхових продуктів, автоматизацію процесів та використання аналітичних інструментів для оцінки ризиків. Крім того, важливою є адаптація регуляторної бази, яка б сприяла впровадженню новітніх рішень та забезпечувала прозорість і надійність ринку.

На основі цього виділено інноваційні рішення, які страхові компанії повинні впровадити у свою діяльність (рис. 3.1).

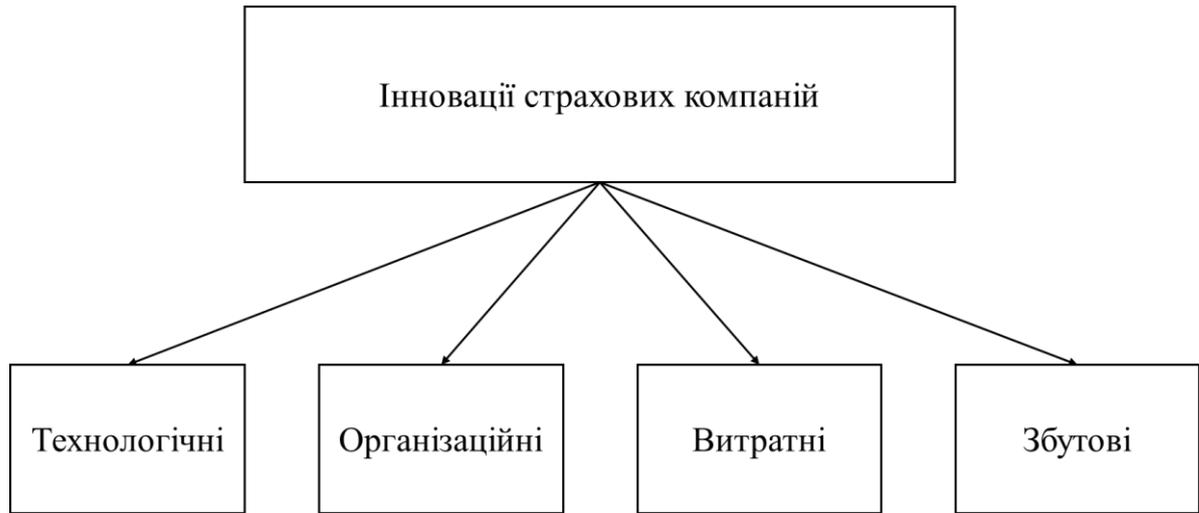

Рис. 3.1. Види інновацій страхових компаній

Технологічні інновації передбачають розробку нових страхових послуг і продуктів, які об'єднують найкращі характеристики, а також удосконалення існуючих на ринку продуктів. Це також включає зміну технологій обслуговування страхових продуктів для автоматизації та оптимізації процесів, а також впровадження цифрових трансформацій і новітніх технологій. Організаційні інновації стосуються використання нових методів для ефективної комунікації та взаємодії зі зовнішнім середовищем. Витратні інновації зводяться до зменшення витрат за рахунок застосування науково-технічного прогресу в процесі надання страхових послуг. Збутові інновації передбачають створення нових страхових послуг та каналів збуту, зокрема через Інтернет, хмарні технології та соціальні мережі [63].

Для досягнення інноваційних рішень слід дотримуватися заданих підходів:

1. Цифровізація включає створення зручних для користувачів мобільних додатків, які дозволяють швидко подавати заявки на поліси та повідомляти про страхові випадки, а також використання штучного інтелекту для аналізу ризиків і виявлення проблем.

2. Страхування на основі даних передбачає застосування великих даних для аналізу та прогнозування ринкових тенденцій, а також персоналізований підхід до страхування, що враховує індивідуальні профілі клієнтів.

3. Стратегії управління ризиками полягають у створенні програм для попередження негативних наслідків, включаючи системи моніторингу, які автоматично виявляють потенційні загрози, а також нейтралізації майнових ризиків за допомогою страхування і перестраховування.

4. Диверсифікація страхових тарифів означає розширення покриття та надання більш широкого спектра послуг у різних сферах страхування.

5. Оптимізація співвідношення якості та ціни послуг включає активне використання механізмів страхування для захисту від майнових ризиків.

6. Розширення на глобальні ринки передбачає збільшення міжнародної присутності через стратегічні партнерства та альянси з іншими компаніями.

7. Сталі інновації включають розробку нових страхових продуктів і впровадження передових методів для ефективного вирішення страхових випадків [64].

Особливу увагу слід приділити впровадженню цифрових (інноваційних) технологій, запропонованих О. Віланчуком [65]:

1. Автоматизований андеррайтинг – використання інструментів андеррайтингу для виявлення, оцінки та визначення доцільності страхових ризиків в режимі реального часу.

2. Технологія IoT – здатність оперативно реагувати на зміни в споживчому попиті та моделювати розмір премії залежно від ймовірності настання страхових ризиків.

3. Big data – обробка великих обсягів статистичних даних, виявлення страхових випадків, розрахунок збитків та здійснення виплат згідно з умовами договору.

4. Блокчейн – економія часу при обслуговуванні страхових угод, оптимізація бізнес-процесів страховиків, зниження фінансових ризиків та прискорення обміну інформацією між учасниками ринку.

Впровадження інноваційних підходів та технологій суттєво покращить фінансове управління страховими компаніями, зокрема в умовах воєнного стану. Це дозволить не лише зміцнити фінансову стабільність компаній, але й знизити

ризика, ефективно реагувати на потреби клієнтів та посилити взаємодію з іншими учасниками ринку. Використання сучасних технологій допоможе страховим компаніям адаптуватися до нових викликів і підтримувати високий рівень сервісу та безпеки для своїх клієнтів.

Щодо Заходів зміцнення фінансової стійкості страхових компаній то варто зазначити, що фінансова стійкість страхових компаній є фундаментальною передумовою стабільного функціонування страхового ринку та забезпечення належного захисту майнових інтересів страхувальників. В умовах макроекономічної нестабільності та зростання системних ризиків, питання зміцнення фінансової стійкості набуває особливої актуальності. Розглянемо детальніше ключові заходи, спрямовані на досягнення цієї мети.

1. Збільшення капіталізації страховиків

Адекватний рівень капіталу є першочерговим елементом фінансової стійкості страхової компанії, забезпечуючи абсорбцію потенційних збитків та підтримання платоспроможності. Заходи щодо збільшення капіталізації включають:

– Запровадження мінімальних вимог до статутного капіталу відповідно до ризик-орієнтованого підходу. Традиційні фіксовані вимоги до статутного капіталу можуть бути недостатньо чутливими до індивідуального ризик-профілю страховика. Перехід до ризик-орієнтованого підходу, що враховує обсяги страхових зобов'язань, структуру активів, операційні ризики та інші релевантні фактори, дозволяє встановити більш обґрунтовані та адекватні вимоги до капіталу. Це стимулює страхові компанії підтримувати рівень капіталу, пропорційний прийнятим ними ризикам, підвищуючи таким чином загальну стійкість ринку.

– Стимулювання додаткових інвестицій у страховий бізнес з боку стратегічних інвесторів. Залучення стратегічних інвесторів, які володіють необхідними фінансовими ресурсами, експертизою та довгостроковою зацікавленістю у розвитку страхової компанії, є важливим джерелом капіталізації. Державні стимули, такі як податкові пільги або спрощення

регуляторних процедур для стратегічних інвесторів, можуть сприяти припливу капіталу в галузь, зміцнюючи фінансову базу страховиків та підвищуючи їхню конкурентоздатність.

– Залучення коштів через фінансові інструменти: облігації, субординовані позики. Використання боргових інструментів, таких як облігації та субординовані позики, може стати додатковим джерелом капіталу для страхових компаній. Субординовані позики, зокрема, мають ознаки як боргу, так і власного капіталу, що дозволяє враховувати їх при оцінці платоспроможності. Розвиток внутрішнього ринку корпоративних облігацій та створення сприятливих умов для випуску страховими компаніями боргових інструментів сприятиме диверсифікації джерел фінансування та зміцненню їхньої капітальної бази.

2. Оптимізація управління активами та пасивами (Asset-Liability Management - ALM).

Ефективне управління активами та пасивами є критично важливим для забезпечення здатності страхової компанії виконувати свої зобов'язання перед страхувальниками в довгостроковій перспективі. Заходи в цьому напрямі включають:

– Впровадження сучасних підходів до управління ризиками та ліквідністю. Застосування інтегрованих систем управління ризиками, що охоплюють кредитні, ринкові, страхові та операційні ризики, є необхідною умовою оптимізації ALM. Управління ліквідністю, що передбачає підтримання достатнього обсягу ліквідних активів для своєчасного виконання страхових виплат, також є ключовим елементом фінансової стійкості. Впровадження стрес-тестування та сценарного аналізу дозволяє оцінити чутливість балансу страхової компанії до несприятливих макроекономічних та ринкових шоків.

– Диверсифікація інвестиційного портфеля з акцентом на надійні та ліквідні активи. Концентрація інвестицій в окремих класах активів або в активи з високим рівнем ризику може суттєво підірвати фінансову стійкість страхової компанії в умовах ринкових коливань. Диверсифікація інвестиційного портфеля шляхом розподілу коштів між різними класами активів (державні облігації,

корпоративні облігації високого рейтингу, акції стабільних компаній, нерухомість) та географічними регіонами сприяє зниженню загального інвестиційного ризику. Пріоритетність надійних та ліквідних активів забезпечує можливість швидкої конвертації активів у грошові кошти для здійснення страхових виплат.

– Запровадження систем моніторингу відповідності активів зобов'язанням за строками та обсягом (stress-тестування). Неузгодженість строків погашення активів та строків виконання страхових зобов'язань може призвести до проблем з ліквідністю. Впровадження систем регулярного моніторингу цієї відповідності, а також проведення стрес-тестування для оцінки впливу несподіваних змін на цю відповідність, дозволяє своєчасно виявляти та усувати потенційні розриви ліквідності та процентного ризику, підвищуючи таким чином фінансову стійкість страхової компанії.

3. Посилення внутрішнього фінансового контролю та аудиту.

Ефективна система внутрішнього фінансового контролю та незалежний аудит є важливими інструментами забезпечення достовірності фінансової звітності, виявлення та запобігання шахрайству та помилкам, а також оцінки ефективності управління фінансовими ризиками.

– Створення незалежних комітетів з управління ризиками. Формування незалежних комітетів з управління ризиками при наглядовій раді страхової компанії, до складу яких входять експерти з управління ризиками та фінансів, сприяє об'єктивній оцінці ризикового профілю компанії та ефективності впроваджених систем управління ризиками. Незалежність комітету забезпечує неупереджений контроль за діяльністю виконавчого керівництва в частині прийняття та управління ризиками.

– Підвищення кваліфікації персоналу в частині фінансового планування та звітності. Компетентність персоналу, відповідального за фінансове планування, облік та звітність, є критично важливим фактором забезпечення якості фінансової інформації та ефективного управління фінансами. Регулярне навчання та підвищення кваліфікації співробітників у сфері фінансового аналізу,

управління ризиками та міжнародних стандартів фінансової звітності сприяє зміцненню внутрішнього контролю та підвищенню фінансової стійкості страхової компанії.

Впровадження зазначених заходів у комплексі сприятиме зміцненню фінансової стійкості страхових компаній України, підвищить їхню здатність протистояти негативним наслідкам макроекономічної нестабільності та забезпечить надійний захист інтересів страхувальників, що є важливим для стабільного розвитку національного страхового ринку.

Шляхи підвищення рівня довіри населення та бізнесу до страхових послуг.

Низький рівень довіри є однією з ключових проблем, що стримують розвиток страхового ринку України. Підвищення довіри є багатогранним завданням, що потребує системних зусиль з боку страхових компаній, регуляторів та держави.

1. Підвищення прозорості діяльності страховиків

Прозорість є наріжним каменем довіри. Забезпечення відкритості інформації про діяльність страхових компаній сприяє формуванню об'єктивного уявлення про їхню надійність та фінансову стійкість.

– Обов'язкове публікування фінансової звітності та ключових показників діяльності. Регулярне та своєчасне оприлюднення повної та достовірної фінансової звітності (баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал) є базовою вимогою. Крім того, публікація ключових показників діяльності, таких як обсяг страхових премій та виплат, рівень платоспроможності, структура інвестиційного портфеля, рівень комісійних винагород посередників, дозволяє стейкхолдерам оцінити ефективність та надійність страховика.

– Впровадження практики зовнішнього аудиту звітності за міжнародними стандартами (IFRS). Залучення незалежних аудиторських компаній з міжнародною репутацією для проведення аудиту фінансової звітності відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності (IFRS) значно підвищує її достовірність та порівнюваність. Аудиторський висновок є незалежним

підтвердженням об'єктивності фінансової інформації, що сприяє зростанню довіри з боку потенційних та існуючих клієнтів, а також інвесторів.

2. Покращення якості обслуговування клієнтів

Якість обслуговування є безпосереднім досвідом взаємодії клієнта зі страховою компанією та суттєво впливає на рівень довіри.

– Впровадження клієнтоорієнтованих стандартів: швидка відповідь, зручні сервіси, електронні поліси. Орієнтація на потреби клієнта передбачає встановлення чітких стандартів обслуговування, включаючи швидкість реагування на запити, зручність отримання консультацій та інформації, простоту оформлення страхових продуктів. Запровадження електронних полісів спрощує процес їх отримання та зберігання, роблячи взаємодію зі страховиком більш зручною та сучасною.

– Створення унікального доступу до страхових продуктів (веб-портали, мобільні застосунки, чат-боти). Забезпечення можливості взаємодії зі страховою компанією через різні канали комунікації (веб-сайт, мобільний додаток, соціальні мережі, телефон, електронна пошта, чат-боти) підвищує доступність страхових послуг та зручність отримання інформації, консультацій та підтримки.

3. Прозоре та швидке врегулювання страхових випадків

Процес врегулювання страхових випадків є ключовим моментом у відносинах між страховиком та страхувальником, який безпосередньо впливає на рівень довіри.

– Цифровізація процесу врегулювання: онлайн-заявки, автоматизована експертиза збитків. Впровадження цифрових технологій у процес врегулювання, таких як подання онлайн-заявок, можливість відстеження статусу справи в режимі реального часу, використання автоматизованих систем для оцінки збитків (де це можливо), значно прискорює та спрощує цей процес, роблячи його більш прозорим та зрозумілим для клієнта.

– Встановлення чітких строків виплат та відповідальності за їх недотримання. Законодавче закріплення чітких та обґрунтованих строків здійснення страхових виплат за різними видами страхування, а також

встановлення відповідальності страховика за їх порушення (наприклад, у вигляді пені або штрафів), підвищує дисципліну страхових компаній та забезпечує захист прав страхувальників.

– Запровадження механізмів альтернативного вирішення спорів (страховий омбудсмен, арбітраж). Створення незалежних та ефективних механізмів для вирішення спорів між страховиками та страхувальниками в позасудовому порядку (наприклад, інститут страхового омбудсмена, арбітражні процедури) сприяє швидкому та справедливому врегулюванню конфліктів, зменшує необхідність звернення до судових інстанцій та підвищує рівень захищеності прав споживачів страхових послуг.

Реалізація зазначених заходів у комплексі сприятиме підвищенню рівня довіри населення та бізнесу до страхових послуг, що є необхідною умовою для подальшого сталого розвитку страхового ринку України та його ефективної ролі у забезпеченні економічної безпеки держави та громадян.

Напрями вдосконалення законодавчого та регуляторного середовища страхового ринку України.

Ефективне законодавче та регуляторне середовище є ключовим фактором стабільного та прозорого розвитку страхового ринку, підвищення його фінансової стійкості та зміцнення довіри споживачів. В контексті євроінтеграційних прагнень України, особливої актуальності набуває імплементація прогресивних європейських норм та удосконалення діяльності національного регулятора.

1. Імплементація норм Директив ЄС (Solvency II, IDD)

Гармонізація українського страхового законодавства з правовими актами Європейського Союзу, зокрема Директивою Solvency II (щодо регулювання та нагляду за страховими та перестраховими компаніями) та Директивою IDD (Insurance Distribution Directive, щодо дистрибуції страхових продуктів), є стратегічним напрямом розвитку.

– Перехід до ризик-орієнтованого нагляду. Заміна формалізованого підходу до нагляду на ризик-орієнтований передбачає фокус регулятора на

ідентифікації, оцінці та моніторингу індивідуальних ризиків, притаманних кожній страховій компанії. Це дозволяє більш ефективно розподіляти наглядові ресурси та вживати своєчасних заходів для запобігання потенційним проблемам. Ризик-орієнтований нагляд вимагає від страховиків впровадження власних ефективних систем управління ризиками та внутрішнього контролю.

– Розрахунок платоспроможності на основі фактичного ризику, а не фіксованих норм. Директива Solvency II передбачає багаторівневу систему вимог до платоспроможності, де основною є вимога до капіталу платоспроможності (Solvency Capital Requirement - SCR), яка розраховується на основі кількісної оцінки всіх значущих ризиків, яким піддається страхова компанія. Це стимулює страховиків до більш глибокого розуміння та управління власними ризиками, а не до формального виконання фіксованих нормативів.

– Встановлення вимог до корпоративного управління, розкриття інформації та політики винагород. Норми ЄС передбачають чіткі вимоги до структури корпоративного управління страхових компаній, включаючи розподіл відповідальності між органами управління, наявність незалежних членів наглядової ради, а також вимоги до прозорості діяльності та політики винагород керівництва, що сприяє запобігання конфлікту інтересів та підвищенню відповідальності.

2. Удосконалення діяльності регулятора (Національного банку України)

Ефективність регуляторної функції Національного банку України є критично важливою для забезпечення стабільності та розвитку страхового ринку.

– Посилення повноважень з виявлення недобросовісних практик на ринку. Розширення інструментарію регулятора для оперативного виявлення та припинення недобросовісних практик, таких як нав'язування послуг, введення в оману споживачів, затягування виплат, є необхідним для захисту прав споживачів та підтримання чесної конкуренції на ринку. Це може включати проведення контрольних заходів, розслідувань та застосування адекватних санкцій.

– Запровадження системи рейтингування страховиків за стабільністю. Створення прозорої та об'єктивної системи рейтингування страхових компаній

на основі їхньої фінансової стійкості, якості управління ризиками, рівня обслуговування клієнтів та інших релевантних критеріїв може стати важливим інструментом інформування споживачів та стимулювання страховиків до підвищення якості своєї діяльності.

– Створення єдиної інформаційної бази страхових історій. Запровадження загальнодержавної інформаційної бази даних про страхові випадки, історію страхування клієнтів та інші релевантні відомості може сприяти боротьбі зі страховим шахрайством, підвищенню точності оцінки ризиків та вдосконаленню андеррайтингу.

3. Покращення правової захищеності споживачів

Забезпечення належного рівня правового захисту споживачів страхових послуг є важливим фактором підвищення довіри до страхового ринку.

– Введення стандартних договорів з чіткими умовами страхування. Розробка та затвердження типових форм договорів страхування для найбільш поширених видів, що містять чіткі та однозначні умови, права та обов'язки сторін, сприятиме зменшенню інформаційної асиметрії між страховиком та страхувальником, запобігатиме непорозумінням та спростить процес укладання договорів.

– Розширення функцій страхового омбудсмена та громадського контролю. Підсилення ролі страхового омбудсмена як незалежного посередника у вирішенні спорів між страховиками та страхувальниками, розширення його повноважень та забезпечення його незалежності є важливим елементом захисту прав споживачів. Залучення громадських організацій до контролю за діяльністю страхових компаній також може сприяти підвищенню прозорості та відповідальності ринку.

– Підвищення відповідальності страховиків за порушення прав клієнтів. Встановлення адекватних та відчутних санкцій за порушення страховиками прав споживачів, включаючи фінансові штрафи та можливість позбавлення ліцензії за систематичні порушення, є важливим механізмом забезпечення дотримання законодавства та захисту інтересів страхувальників.

Реалізація зазначених напрямів вдосконалення законодавчого та регуляторного середовища створить більш сприятливі умови для розвитку страхового ринку України, підвищить його фінансову стійкість, забезпечить належний рівень захисту прав споживачів та сприятиме інтеграції до європейського фінансового простору.

3.3. Прогнозування розвитку страхового ринку України у посткризовий період

Світова економіка періодично переживає кризові явища, які суттєво впливають на фінансовий сектор, включаючи страхові ринки. В Україні кризи останніх років, пов'язані з економічними, політичними та соціальними викликами, значно позначилися на динаміці розвитку страхових компаній, структурі ринку та рівні довіри споживачів до страхових послуг [66].

У посткризовий період страховий ринок зазнає трансформацій, які визначають його майбутні тенденції та перспективи. Сучасні виклики, такі як зміни у регуляторному середовищі, адаптація до нових економічних умов, цифровізація послуг та впровадження інноваційних страхових продуктів, формують нову реальність для страхового бізнесу. Враховуючи високий рівень невизначеності, доцільним є розгляд декількох ймовірних сценаріїв, що базуються на різних припущеннях щодо темпів та характеру економічного відновлення.

Для побудови прогнозних сценаріїв розвитку страхового ринку України на найближчі 3-5 років після відносної стабілізації економічної ситуації (визначеної як посткризовий період) було використано умовні прогнози ключових макроекономічних індикаторів, що відображають різні рівні інтенсивності відновлювальних процесів.

Базовий сценарій (помірне відновлення).

Базовий сценарій передбачає поступове відновлення економічної активності, характеризуючись помірними темпами зростання основних макроекономічних показників. Прогнозується:

- Річне зростання валового внутрішнього продукту (ВВП) на рівні 3-4%.
- Поступове зниження рівня інфляції до 7-9% на рік зі збереженням спадної тенденції протягом прогнозного періоду.
- Відносна стабільність курсу національної валюти гривні з можливою незначною девальвацією, що не перевищуватиме 5-7% сукупно за трирічний період.
- Помірне зростання реальних доходів населення на рівні 2-3% на рік, що відображає поступове відновлення купівельної спроможності.
- Поступове зниження середньої облікової ставки Національного банку України (НБУ) до діапазону 8-10%, що свідчатиме про пом'якшення монетарної політики.

За умов реалізації базового сценарію очікується, що страховий ринок України демонструватиме помірне зростання, темпи якого дещо перевищуватимуть динаміку ВВП. Збільшення реальних доходів населення створить сприятливі умови для зростання попиту на добровільні види страхування, такі як страхування життя, медичне страхування та страхування майна. Відносна стабілізація валютного курсу сприятиме зменшенню валютних ризиків для страхових компаній, особливо тих, що мають значні валютні активи або здійснюють виплати в іноземній валюті.

Умовні прогнозні розрахунки:

- Середньорічне зростання валових страхових премій прогнозується на рівні 5-7%.
- Очікується більш динамічне зростання премій у сегменті добровільних видів страхування на рівні 8-10% на рік.
- Зростання премій в обов'язкових видах страхування, ймовірно, буде корелювати з рівнем інфляції або дещо йому поступати, відображаючи регульований характер цих видів страхування.

Оптимістичний сценарій (швидке відновлення)

Оптимістичний сценарій передбачає більш інтенсивне відновлення економіки, зумовлене успішними структурними реформами, значним припливом інвестицій та сприятливою зовнішньоекономічною кон'юнктурою.

Прогнозується:

- Високі темпи річного зростання ВВП на рівні 5-7%.
- Швидке та стійке зниження рівня інфляції до 5-7% на рік.
- Стабільність або навіть незначне зміцнення курсу національної валюти гривні.
- Суттєве зростання реальних доходів населення на рівні 4-5% на рік, що значно підвищить купівельну спроможність.
- Швидке зниження облікової ставки НБУ до 6-8%, що стимулюватиме кредитування та інвестиційну активність.

За умов реалізації оптимістичного сценарію страховий ринок продемонструє значне зростання, обумовлене швидким відновленням економічної активності та підвищенням добробуту населення. Зниження інфляції та процентних ставок створить сприятливі умови для зростання інвестиційної привабливості страхових продуктів накопичувального страхування життя, які стануть більш вигідною альтернативою банківським депозитам.

Умовні прогнозні розрахунки:

- Середньорічне зростання валових страхових премій може сягнути 10-12%.
- Сегмент добровільних видів страхування покаже ще більш високі темпи зростання на рівні 12-15% на рік.
- Очікується значне зростання премій у страхуванні життя на рівні 15-20% на рік, що відобразатиме зростаючий інтерес населення до довгострокових накопичувальних інструментів.

Песимістичний сценарій (затяжне відновлення або стагнація)

Песимістичний сценарій передбачає повільне та нестабільне відновлення економіки або навіть її стагнацію, зумовлену збереженням значних структурних

проблем, несприятливою зовнішньою кон'юнктурою та посиленням геополітичних ризиків. Прогнозується:

- Низькі темпи річного зростання ВВП на рівні 1-2% або фактична стагнація економіки.
- Збереження високого рівня інфляції на рівні 10% і вище з нестабільною динамікою.
- Значна девальвація курсу національної валюти гривні, що призведе до зростання вартості імпорту та зниження реальної вартості заощаджень.
- Зростання реальних доходів населення, близьке до нуля або навіть від'ємне, що відобразить погіршення купівельної спроможності.
- Збереження високого рівня облікової ставки НБУ з нестабільною динамікою, спрямованої на стримування інфляції.

За умов реалізації песимістичного сценарію страховий ринок зростатиме дуже повільно, переважно за рахунок інфляційного чинника, або навіть скорочуватиметься в реальному вираженні. Висока інфляція та низькі реальні доходи населення суттєво обмежуватимуть попит на страхові послуги, особливо на добровільні їх види. Значна девальвація валюти негативно впливатиме на платоспроможність страхових компаній, що мають значні валютні зобов'язання або активи, а також збільшить вартість страхових виплат за окремими видами страхування.

Умовні прогнозні розрахунки:

- Середньорічне зростання валових страхових премій може становити 2-4%, що в реальному вираженні може означати стагнацію або навіть скорочення ринку.
- Зростання премій у сегменті добровільних видів страхування буде низьким або взагалі відсутнім.
- Сегмент страхування життя може продемонструвати скорочення обсягу премій у реальному вираженні через зниження заощаджувальної здатності населення та девальвацію.

Аналіз розроблених сценаріїв демонструє значну залежність розвитку страхового ринку України від загальної макроекономічної ситуації в країні. Успішне посткризове відновлення, що характеризується стабільним економічним зростанням та контрольованою інфляцією, створить сприятливі умови для динамічного розвитку страхового сектору. Натомість, затяжне відновлення або погіршення макроекономічної ситуації може суттєво стримати зростання страхового ринку. Подальший аналіз ключових факторів впливу дозволить більш детально визначити потенційні драйвери та обмежувачі розвитку страхового ринку в посткризовий період. На рисунку 3.2. та таблиці 3.2 наведено наочні сценарії розвитку страхового ринку.

Таблиця 3.2

Сценарії розвитку страхового ринку України (2025–2027)

Рік	Оптимістичний сценарій (високе зростання ВВП, стабільність, реформи)	Базовий сценарій (помірне зростання, часткова стабілізація)	Песимістичний сценарій (інфляція, кризи, низький попит)
2025	62 000 млн грн	58 973 млн грн	52 000 млн грн
2026	78 000 млн грн	72 406 млн грн	61 000 млн грн
2027	99 000 млн грн	89 465 млн грн	69 000 млн грн

Таблиця 3.3

Основні припущення за кожним сценарієм

Сценарій	Умови
Оптимістичний	– Ріст ВВП понад 5% – Стабільний валютний курс ($\pm 2\%$) – Помірна інфляція (до 8%) – Притік інвестицій у фінансовий сектор – Удосконалення регулювання, імплементація Solvency II
Базовий	– Ріст ВВП 3–4% – Курс гривні стабільний або помірно девальвований – Інфляція в межах 10–12% – Часткове відновлення попиту – Помірні реформи
Песимістичний	– ВВП зростає менше ніж 2% або стагне – Висока інфляція (15–20%) – Валютна нестабільність – Втрата довіри населення – Мінімальні зміни в законодавстві

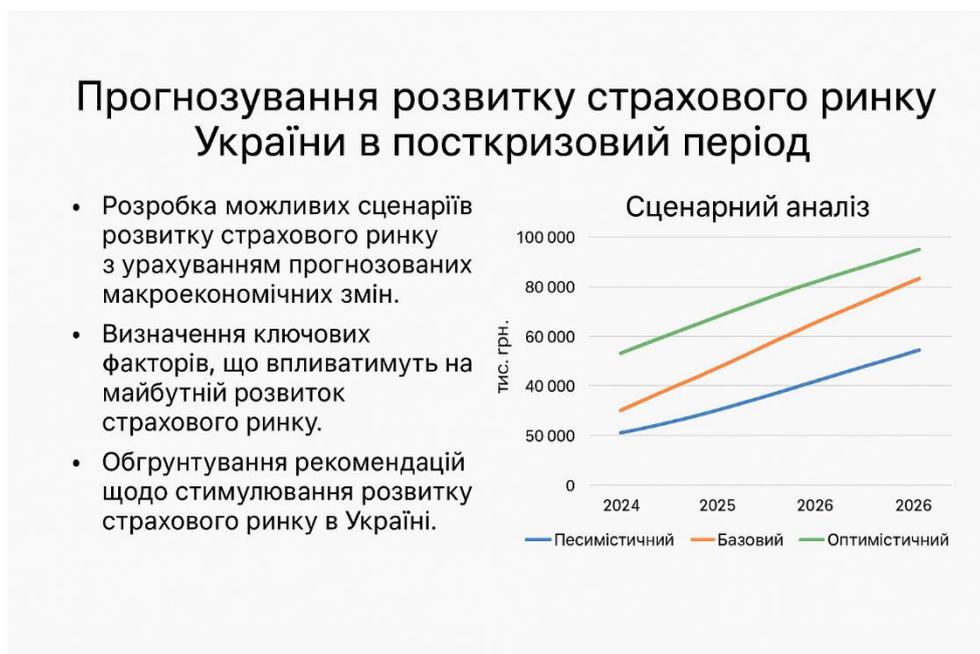

Рис.3.2. Прогнозування розвитку страхового ринку України в посткризовий період

Також варто визначити ключові фактори, що впливатимуть на майбутній розвиток страхового ринку:

- Макроекономічна стабільність та зростання. Темпи зростання ВВП, рівень інфляції, валютний курс, динаміка реальних доходів населення є фундаментальними факторами, що визначають платоспроможність населення та бізнесу, а отже, і попит на страхові послуги.

- Регуляторне середовище. Імплементация норм ЄС (Solvency II, IDD), ефективність нагляду з боку НБУ, рівень правового захисту споживачів матимуть значний вплив на стабільність, прозорість та довіру до ринку.

- Рівень довіри населення та бізнесу. Заходи щодо підвищення прозорості діяльності страховиків, покращення якості обслуговування та врегулювання страхових випадків безпосередньо впливатимуть на готовність споживачів купувати страхові продукти.

- Розвиток технологій та інновацій. Впровадження цифрових каналів продажів, онлайн-сервісів, автоматизації процесів андеррайтингу та врегулювання може підвищити доступність та зручність страхових послуг.

– Демографічні тенденції та зміни в структурі населення. Старіння населення, зростання міграції, зміни в рівні освіти та обізнаності впливатимуть на структуру попиту на різні види страхування (наприклад, медичне страхування, страхування життя).

– Геополітична ситуація та воєнні ризики. Тривалість та наслідки воєнних дій матимуть значний вплив на економічну стабільність та страхові ризики (страхування військових ризиків, переривання виробництва, майна).

Та в майбутній перспективі варто формування рекомендацій щодо стимулювання розвитку страхового ринку в Україні:

Для стимулювання розвитку страхового ринку в посткризовий період необхідно реалізувати комплекс заходів за різними напрямками:

– Макроекономічна політика. Уряд та НБУ повинні спрямувати зусилля на забезпечення макроекономічної стабільності, зниження інфляції, підтримку стабільного валютного курсу та стимулювання економічного зростання, що створить сприятливе середовище для розвитку всіх секторів економіки, включаючи страховий.

– Регуляторні реформи:

✓ Прискорення імплементації норм Директив ЄС (Solvency II, IDD) для підвищення фінансової стійкості та прозорості ринку.

✓ Посилення наглядової функції НБУ, зокрема в частині виявлення та припинення недобросовісних практик.

✓ Створення ефективної системи рейтингування страховиків.

✓ Удосконалення законодавства щодо захисту прав споживачів страхових послуг.

– Підвищення довіри:

✓ Заохочення страховиків до публікації детальної фінансової звітності та ключових показників діяльності.

✓ Сприяння впровадженню стандартів якості обслуговування клієнтів.

✓ Контроль за прозорістю та швидкістю врегулювання страхових випадків.

- ✓ Підтримка розвитку інституту страхового омбудсмена.
- Стимулювання попиту:
 - ✓ Впровадження податкових пільг для фізичних осіб, які купують поліси довгострокового страхування життя та недержавного пенсійного забезпечення.
 - ✓ Заохочення розвитку корпоративного страхування (медичне страхування працівників, страхування відповідальності).
 - ✓ Підвищення фінансової грамотності населення щодо страхових продуктів.
- Інноваційний розвиток:
 - ✓ Сприяння впровадженню цифрових технологій у страхову діяльність.
 - ✓ Підтримка розвитку фінтех-стартапів у сфері страхування.
 - ✓ Створення сприятливих умов для появи нових страхових продуктів, що відповідають потребам ринку.

Розрахункові аспекти стимулювання:

- Податкові пільги. Розрахунок потенційного збільшення обсягу премій зі страхування життя внаслідок запровадження податкової знижки на суму страхових внесків.
- Корпоративне страхування. Аналіз потенційного зростання ринку медичного страхування працівників у разі обов'язкового або стимульованого запровадження відповідних програм на підприємствах.

Прогнозування розвитку страхового ринку України в посткризовий період є складним, але необхідним завданням. Реалізація виваженої макроекономічної політики, ефективних регуляторних реформ, заходів щодо підвищення довіри та стимулювання попиту, а також підтримка інноваційного розвитку створять підґрунтя для сталого зростання страхового ринку та його повноцінної ролі у забезпеченні економічної безпеки держави та громадян. Проведення кількісних оцінок впливу різних стимулюючих заходів на обсяги страхових премій та інші показники розвитку ринку потребує детального аналізу статистичних даних та розробки економетричних моделей.

Проведений у третьому розділі аналіз перспектив та напрямів розвитку страхового ринку України в умовах макроекономічної нестабільності дозволив сформулювати комплексне уявлення про потенційні шляхи його подальшої еволюції та необхідні заходи для підвищення стійкості та стимулювання зростання.

Результати PEST-аналізу виявили як внутрішні сильні та слабкі сторони страхового ринку, так і зовнішні можливості та загрози, зумовлені макроекономічною ситуацією. Серед ключових сильних сторін слід відзначити наявність певного досвіду адаптації до кризових явищ та потенціал зростання окремих сегментів. До слабких сторін належать низький рівень довіри, недостатня капіталізація окремих страховиків та залежність від макроекономічної кон'юнктури. Можливості для розвитку пов'язані з євроінтеграційними процесами, зростанням фінансової грамотності населення та впровадженням новітніх технологій. Загрози ж представлені макроекономічною нестабільністю, воєнними ризиками та низькою платоспроможністю значної частини населення.

Визначено основні напрями підвищення стійкості та розвитку страхового ринку. До них належать: зміцнення фінансової стійкості страхових компаній через збільшення капіталізації та оптимізацію управління активами й пасивами; підвищення рівня довіри шляхом забезпечення прозорості діяльності, покращення якості обслуговування та врегулювання страхових випадків; вдосконалення законодавчого та регуляторного середовища шляхом імплементації норм ЄС та посилення наглядової функції регулятора; а також стимулювання розвитку нових страхових продуктів та каналів продажів, адаптованих до поточних економічних реалій.

Прогнозування розвитку страхового ринку в посткризовий період було здійснено на основі розробки трьох можливих сценаріїв: базового (помірне відновлення), оптимістичного (швидке відновлення) та песимістичного (затяжне відновлення або стагнація). Аналіз показав значну залежність динаміки страхового ринку від темпів та характеру макроекономічного відновлення. Визначено ключові фактори, що матимуть визначальний вплив на майбутній

розвиток, серед яких макроекономічна стабільність, регуляторне середовище, рівень довіри споживачів, розвиток технологій та геополітична ситуація.

На основі проведеного аналізу було обґрунтовано комплекс рекомендацій щодо стимулювання розвитку страхового ринку в Україні. Ці рекомендації охоплюють заходи макроекономічної політики, регуляторні реформи, ініціативи щодо підвищення довіри, стимулювання попиту на страхові послуги та підтримку інноваційного розвитку галузі.

Таким чином, третій розділ роботи підкреслив наявність значного потенціалу для розвитку страхового ринку України, однак його реалізація безпосередньо залежить від успішної стабілізації макроекономічної ситуації та впровадження системних заходів, спрямованих на підвищення стійкості страховиків, зміцнення довіри споживачів та удосконалення регуляторного середовища. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на більш глибокий аналіз кількісного впливу окремих факторів та розробку деталізованих моделей прогнозування розвитку страхового ринку в різних макроекономічних сценаріях.

ВИСНОВОК

Проведене бакалаврське дослідження було присвячене актуальній проблемі розвитку страхового ринку України в умовах макроекономічної нестабільності. У ході роботи було досягнуто поставленої мети – здійснено комплексний аналіз теоретичних засад, сучасного стану та перспектив розвитку страхового ринку України, а також розроблено практичні рекомендації щодо його стимулювання.

У першому розділі було закладено теоретичне підґрунтя дослідження. Розглянуто сутність, структуру, функції та роль страхового ринку в національній економіці, підкреслено його важливість як інституту перерозподілу ризиків та джерела інвестиційних ресурсів. Проаналізовано природу та вплив макроекономічної нестабільності на функціонування страхового ринку, доведено його чутливість до інфляційних процесів, валютних коливань та економічних криз. Дослідження міжнародного досвіду функціонування страхових ринків в умовах економічних потрясінь дозволило виявити ефективні антикризові стратегії, адаптація яких може бути корисною для України.

У другому розділі здійснено всебічний аналіз сучасного стану страхового ринку України протягом 2019–2024 років в умовах макроекономічної нестабільності. Встановлено, що ринок зазнав значного впливу економічних коливань, проте демонструє здатність до відновлення та адаптації. Виявлено структурні особливості ринку, тенденції до переважання обов'язкових та ризикових видів страхування, високий рівень концентрації та триваючий процес реформування регуляторного середовища. Проведений кореляційно-регресійний аналіз підтвердив значний взаємозв'язок між ключовими макроекономічними показниками та розвитком страхового ринку, що підкреслює необхідність врахування макроекономічної стабільності для його ефективного функціонування.

У третьому розділі досліджено перспективи та напрями розвитку страхового ринку України в умовах макроекономічної нестабільності. На основі PEST-аналізу визначено ключові сильні та слабкі сторони ринку, можливості та загрози. Окреслено основні напрями підвищення стійкості та розвитку страхового сектору, включаючи зміцнення капіталізації, оптимізацію управління активами та пасивами, підвищення прозорості та клієнтоорієнтованості, вдосконалення регуляторного поля та розвиток нових страхових продуктів. Здійснено сценарне прогнозування розвитку ринку на основі різних макроекономічних сценаріїв та визначено ключові фактори впливу. У результаті було сформульовано практичні рекомендації щодо стимулювання розвитку страхового ринку, спрямовані на створення сприятливих умов для його зростання та підвищення його ролі в економіці країни.

Результати проведеного дослідження підтвердили тісний взаємозв'язок між розвитком страхового ринку та макроекономічною стабільністю. Ефективне функціонування страхової галузі потребує не лише сприятливого економічного середовища, але й цілеспрямованої державної підтримки, прогресивного регулювання та активних зусиль з боку страхових компаній щодо підвищення рівня довіри споживачів. Запропоновані рекомендації можуть бути використані державними органами, регуляторами та учасниками страхового ринку для розробки стратегій подальшого розвитку галузі та підвищення її стійкості до майбутніх економічних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко Л.В. Державно-правове регулювання страхування у сфері зовнішньоекономічної діяльності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2008. 220 с.
2. Базилевич В. Д. Страховий ринок України: монографія. Київ: Товариство «Знання КОО», 2014. 374-378 с.
3. Фурман В. М. Особливості та сутність страхового ринку / Фурман В. М. // Фінанси України. – 2005. №11. С. 126–131.
4. Субачов І. І. Розвиток страхового ринку в Україні як фактору фінансової стабілізації економіки [Текст] / І.І. Субачов., В. Я Олійник // Фінанси України. – 2003. – № 5. – С. 12-18.
5. Шолойко А. С. Забезпечення стійкості страхового ринку України. Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму. 2018. № 4. С. 31-41.
6. Шлапак Н. С. Проблеми розвитку страхового бізнесу у сучасних умовах. Theoretical and Practical Aspects of Economics and Intellectual Property. 2017. Issue 15. С. 268-272.
7. Базилевич В. Д. Новітні тенденції та протиріччя на страховому ринку України. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. 2012. Вип. 133. С. 5-8.
8. Городніченко Ю. В. Тенденції та перспективи розвитку страхового ринку України. Гроші, фінанси і кредит. 2017. № 10. С. 569–573.
9. Руда О. Л. Розвиток страхового ринку в Україні. Ефективна економіка. 81 2020. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7634> (дата звернення: 18.04.2025).
10. Фесенко Н. В., Яремченко Л. М. Стан та перспективи функціонування страхового ринку України в умовах глобалізації. Економіка та держава. 2019. № 8. С. 28–34.

11. Гаманкова О. О. Інформаційні вади дослідження ступеня монополізації ринку страхових послуг України. Актуальні проблеми економіки. 2009. № 10 (100). С. 321-330.
12. Золотарова О. В. Ключові тенденції та пріоритети розвитку ринку страхових послуг в Україні. Економіка і держава. 2017. № 11. С. 413-420.
13. Сидорчук І. П. Сучасний стан розвитку страхового ринку в Україні. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2022. № 1. С. 130-133.
14. Козьменко О. В. Страхування і страховий ринок: термінологія, законодавство і динаміка розвитку. Суми: Ділові перспективи, 2006. 68 с.
15. Різник Н., Гарматій С., Макогон А. Аналіз динаміки страхового ринку національної економіки та визначення основних кластерів інструментарієм економіко-математичного моделювання. Галицький економічний вісник. 2019. № 5(60). С. 27-39.
16. Біла Д. В. Принципи державного регулювання діяльності страхових компаній Ефективна економіка. 2015. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4550> (дата звернення: 18.04.2025).
17. Пономарьова О. Б., Іванченко М. А., Бодня А. В. Визначення проблем страхового ринку та їх вирішення. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. №5. URL: <http://global-national.in.ua/archive/5-2015/166.pdf> (дата звернення: 18.04.2025).
18. Василюшин Р. Д., Кашенко О. Л., Борисова В. А. Економічні основи страхування. Суми: Довкілля, 2016. 412 с.
19. Гаманкова О. О., Артюх Т. М., Горянська С. В. Страхування: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. Київ: КНЕУ, 2015. 118 с. 5.-16. Кінащук Л. Л. Страхування: теорія та практика проведення. Київ: Атіка, 2017. 111 с.
20. Страхування: підручник / Осадець О. В., Петрова Д. А., Луця В. В. Київ: КНЕУ, 1998. 528 с.

21. Страховий ринок: економічна необхідність та сутність. Реферат. Освіта.UA. URL: https://osvita.ua/vnz/reports/econom_pidpr/17670/ (дата звернення: 28.11.2024).

22. Журавка, Олена Сергіївна. Науково-методичні засади стратегічного розвитку страхового ринку України. Diss. ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України», 2010.

23. The Relationship between Activities of the Insurance Industry and Economic Growth: The Case of G-20 Economies. MDPI. URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/16/17/7634>.

24. Вплив інфляції на страхування. InsureYourCompany. URL: <https://insureyourcompany.com/blog/impact-of-inflation-on-insurance-all-you-need-to-know/>

25. Тарасенко Д. Л., Тарасенко О. Ю., Мироненко С. П. Аналіз страхового ринку України. Економіка та суспільство. 2022. № 40. С. 232-239.

26. Показники діяльності страховиків - Проєкт ПРИМА - НАСУ. НАСУ - НАСУ. Асоціація страховиків. Страхування. Показники діяльності страховиків. URL: <https://www.nasu.com.ua/indicator/> (дата звернення: 28.11.2024).

27. Slobodianiuk O. DEVELOPMENT TRENDS OF THE INSURANCE MARKET IN TODAY'S ENVIRONMENT. Black Sea Economic Studies. 2023. No. 83. URL: <https://doi.org/10.32782/bses.83-18>

28. Богріновцева, Людмила, Ольга Ключка, and Ірина Заїчко. "Розвиток та впровадження інноваційних підходів до фінансового управління страховими компаніями в умовах воєнного стану." *Економіка та суспільство* 60 (2024).

29. Пузирьова П., Покальчук О. Інноваційні стратегії формування та розвитку конкурентоспроможної діяльності страхових компаній у сфері міжнародного та національного контексту. Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації: матеріали V Міжнар. наук.-пр. конф. (м. Київ, 6 жовтня 2023 р.). Київ: КНУТД, 2023. С. 54–55. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/25463/1/PIONBUG_2023.pdf#page=54.

30. Страхувий менеджмент: навч. посіб. / В. І. Аранчій, О. М. Остапенко, Т. М. Остапенко. – Полтава: ПДАА, 2018. – 252 с.
31. Домбровська Н. Напрями поліпшення страхової діяльності в Україні крізь призму військової турбулентності та спаду економіки. Наукові перспективи: журнал. 2024. № 4(46) 2024. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/10995> (дата звернення: 2.05.2025).
32. Статистика страхового ринку України. FORINSURER: Форіншурер – журнал про страхування та InsurTech. URL: <https://forinsurer.com/stat>. (дата звернення: 2.05.2025).
33. Верховна Рада України. (2022). Господарський Кодекс України від 12.01.2022 № 436-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР). (2003). N 18, N 19-20, N 21-22, ст. 144.
34. Puriy, H. M. (2018), Insurance market of Ukraine: current state and problems of development. *Efektivna ekonomika*, 10. <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2018.10.58>
35. Lashchyk, I., Kondrat, I., Viblyi, P. & Bilets, V. (2020). Ukrainian insurance market: current state and development prospects. *Galician economic journal*, 66(5), 105-112. https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2020.05.105.
36. Татарин Н. Б., Ігнатишина В. М., Скидан У. І. Проблеми та перспективи розвитку страхового ринку України на сучасному етапі. *Молодий вчений*. 2020. № 3 (79). С. 269–272.
37. Романовська Ю. А., Камінська А. О., Божок М. О. Фінансовий потенціал страхового ринку України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2020. № 42. С. 184–190.
38. Страхувий ринок України: сучасний стан та перспективи розвитку / Лацик І. та ін. *Галицький економічний вісник*. 2020. № 5 (66). С. 105–112.
39. Сосновська О. О. Страхування: навч. посіб. Київ: Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2021. 328 с.

40. Коцюмба О. Ю., Насипайко Д. С. Страховий ринок України: сучасний стан та проблеми розвитку. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2020. Вип. 5 (38). С. 284–291.

41. Рудь І. Ю., Кондрацька К. В. Страховий ринок України: аналіз та перспективи розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 23, Частина 2. С. 87–91.

42. Татарин Н. Б., Ігнатишина В. М., Скидан У. І. Проблеми та перспективи розвитку страхового ринку України на сучасному етапі. *Молодий вчений*. 2020. № 3 (79). С. 269–272.

43. Мельничук Н. Ю., Залюбовська С. С., Колупаєв Ю. Б. Страховий ринок України: стан та перспективи розвитку. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2020. № 1-2. С. 81-90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvhastat_2020_1-2_11.

44. Временко Л. В., Деркач К. І. Сучасні тенденції розвитку конкуренції та монополізації на вітчизняному страховому ринку. *Бізнес Інформ*. 2019. № 3. С. 358-364. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2019_3_51.

45. Осадець С. С. Розвиток сучасних інноваційних технологій на ринку страхових послуг. *Інноваційна економіка*. 2020. № 1-2. С. 194-195. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2020_1-2_30.

46. Galushko O., Ciobanu G. Information systems in finance: challenges and perspectives. *Scientific Bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*. 2023. Special Issue № 1 (126). Pp. 259-265. Doi : 10.31733/2078-3566-2023-5-259-265.

47. Галушко О. І., Протопопова Н. А., Маргарян М. Л., Якименко А. М. Вдосконалення маркетингової діяльності страхової компанії. *Електронне наукове фахове видання «Східна Європа: економіка, бізнес та управління»*. 2019. Випуск 1 (18). С. 356-359.

48. Марина, А., & Пеценко, М. (2023). Страховий ринок України в умовах війни. *Цифрова економіка та економічна безпека*. (5 (05), 44–51. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.5-7>).

49. Zhytar M., Andrushchenko D., Yasentiuk A. Modern Trends in the Development of the Insurance Services Market. *The Baltic Scientific Journals «Socio World»*. 2021. № 4. P. 47–53.

50. Житар М. О. Оцінка функціонування страхового ринку України в умовах глобалізації. *Інфраструктура ринку*. 2020. № 41. С. 261–266.

51. Богріновцева, Л., Ключка, О., & Заїчко, І. (2024). Розвиток та впровадження інноваційних підходів до фінансового управління страховими компаніями в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. (60). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-57>.

52. Bohrinovtseva, L., Bondaruk, O., & Kliuchka, O. (2024). Шляхи протидії страховому шахрайству в сучасних умовах розвитку. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 1(13), 107–117. <https://doi.org/10.32750/2024-0111>

53. Житар М. О., Богріновцева Л. М., Чамор Г. С. Фінансова стійкість страхових компаній: управління ризиками. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2019. № 1. С. 7–19.

54. Вовк, В., Жежерун, Ю., & Костогриз, В. (2023). Страховий ринок України у період дії воєнного стану: фінансовий та маркетинговий аспекти. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 3 (35), 119–131. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-3\(35\)-119-131](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-3(35)-119-131).

55. Волосович С., Фоміна О. Технологічні інновації на страховому ринку. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2018. № 5. С. 124–137.

56. Born P., Bujakowski D. Economic transition and insurance market development: Evidence from post-communist European countries. *The Geneva Risk and Insurance Review*, 2022. P. 1-37.

57. Singhal N., Goyal S. & Singhal T. The relationship between insurance and economic growth in Asian countries: a regional perspective. *Macroeconomics and Finance in Emerging Market Economies*, 2022. №15(3). P. 301- 322, DOI: 10.1080/17520843.2021.1957599.

58. Zhelizniak R. Y., Bonetskyy O. O., Zhulevych M. I., The World Insurance Market Development in the Conditions of Digitalization. *Modern Economics*, 2019. №17. P.100-104. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V17\(2019\)-16](https://doi.org/10.31521/modecon.V17(2019)-16).

59. Баранов А., Баранова О. Концептуальні засади державного регулювання страхового ринку. *Фінансовий простір*, 2022. №2 (46).

60. Бурбель Л. Шість головних викликів, з якими зустрівся страховий ринок упродовж шести місяців війни. *Interfax Ukraine*. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/856594.html> (дата звернення: 28.04.2025).

61. Варга В. П. Діджиталізація як один з чинників конкурентоспроможності підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. № 8. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2020/156.pdf.

62. Вахновська Н. А., Зінюк Л. О. До питання розвитку страхового ринку України. *Облік і фінанси*, 2019. №1.16 (61). С. 29-36.

63. Дем'янчук М. А., Гуржий К. С. Трансформація страхового ринку в умовах розвитку цифрових технологій. *Економіка та управління підприємствами*. 2020. № 25. С. 272-278.

64. Дубина М., Козлянченко О. Концептуальні аспекти дослідження сутності діджиталізації та її ролі в розвитку сучасного суспільства. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2019. № 3(19). С. 21–32.

65. Клапків Ю. М. Ринок страхових послуг : концептуальні засади, технічні інновації та перспективи розвитку : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2020. 568 с.

66. Климаш Н. І. Проблеми підвищення рівня споживання страхових послуг в Україні. *Бизнес Информ*, 2020. №4 (507). С.357-363.

67. Кожухар Н. М. Діджиталізація страхового ринку України в умовах становлення цифрової економіки. *Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій*, 2022. С.47-48.

68. Лазоренко Т., Шолом І. Діджиталізація як основний фактор розвитку бізнесу. *Збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції «Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи»*. 2020. No 1. С. 50–51. URL: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/201186>.

69. Подра О. П., Петришин Н. Я. Особливості розвитку вітчизняного страхового ринку та напрями активізації страхової діяльності в умовах становлення цифрової економіки. Ефективна економіка. 2020. №5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2020/78.pdf.

70. Ромашко О. М., Шпільчак О. І. Нові підходи до трактування страхового ринку. Проблеми і перспективи економіки та управління, 2020. №1 (21). С. 259-266.

71. Ромашко О., Пукіш О. Діджитал-страхування: сутнісно-аспектний аналіз. Економіка та суспільство, 2021. №26. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-14>.

72. Самошкіна І. Розвиток діджиталізації страхового ринку України. Економіка та суспільство, 2022. №41.

73. Семилітко Д. Діджиталізація в дії: як цифрова трансформація бізнесу впливає на успіх компанії. Аудитор України. 2019. № 5. С. 76–79.

74. Тульчинська С. О., Солосіч О. С., Чорній В. В. Вплив діджиталізації управлінських процесів на систему забезпечення економічної безпеки підприємства. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 9. С. 54–58.

75. Шевчук О. Цифрова трансформація у страховій індустрії. Socio-economic relations in the digital society, 2019. №1 (34). С.29–34.

76. Шишпанова Н. О., Копайгора О. О. Проблемні тенденції та напрями регулювання страхового ринку України в умовах трансформаційних змін. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 10. С. 76–82. DOI: 10.32702/2306-6814.2021.10.76

77. Шубенко І. А. Тенденції діджиталізації на страховому ринку України. Бізнес Інформ, 2020. №2. С.273-279.